

Rådgivende utvalg for institusjonsfeltet (2019–2021)

Innspillsrapport, oktober 2021

Utgitt av Kulturrådet

Kulturrådet

Postboks 4808 Nydalen
0422 Oslo

Tlf: +47 21 04 58 00
post@kulturradet.no
www.kulturradet.no

Omslag: Den Norske Opera & Ballett
Foto: Ilja C. Hendel/Den Norske Opera & Ballett

Forord fra utvalgsleder

Kulturrådets rådgivende utvalg for institusjonsfeltet overleverer i dette dokumentet sin sluttrapport.

Da Kulturrådet oppnevnte utvalget i desember 2019, var målet en bredt sammensatt gruppe med erfaring fra ulike deler av kulturfeltet, for å bidra med ulike perspektiver. Utvalget ble hovedsakelig satt sammen av ressurspersoner med bakgrunn fra formidlingsarenaer som ikke har tilskudd fra Kulturrådets ordninger, og medlemmene ble oppnevnt på fritt grunnlag.

Med et bredt sammensatt utvalg kommer både større perspektiver og muligheter til nye ideer. Dette gjenspeiles i innspillene utvalget nå overleverer. I tillegg skal det ikke legges skjul på at arbeidet også har påminnet om at det kan oppstå friksjoner og uenigheter når ressurspersoner med så bred erfaringsbakgrunn og ulike roller, skal møtes for å diskutere innspill knyttet til publikum og målgrupper, og ikke minst inntekter, finansiering og økonomi. Når sluttrapporten nå foreligger, er jeg uansett sikker på at nettopp bredden i utvalget, og noe av friksjonen i diskusjonene, har bidratt positivt til at innspillene står som de gjør.

Utvalget leverer innspill ut fra et mandat som ble revidert og spisset i november 2020. Totalt gis det i denne sluttrapporten 12 innspill fordelt over de fire temaområdene *kulturøkonomi, innovasjon, mangfold og kompetanse*.

Det må understrekes at innspillsarbeidet har blitt gjennomført parallelt med at en pandemi traff en hel verden. Det har også påvirket utvalgets arbeid. Vi måtte alle endre omgangsform og møteform, og sammen med resten av samfunnet ble også kulturfeltet nedstengt. Midt i alle omveltende endringer og stadige omskiftninger i produksjon, publikumshåndtering og tiltak med kort horisont, skulle utvalget forsøke å diskutere publikum og inntektsgrunnlag i et lengre og større perspektiv. Det var til tider en utfordring, men også befriende å løfte blikket til noe mer enn krisen her og nå.

Etter en omfattende arbeidsprosess med mange møter, gode diskusjoner og spennende dialoger, overleveres

denne sluttrapporten. En rapport som jeg håper og tror kan være et bidrag til en styrket kunst- og kultursektor med fokus både på et bredere og mer mangfoldig publikum, at flere publikummere oppsøker kunst og kultur i årene som kommer, og at det også kan bidra til å styrke inntektsgrunnlaget for hele feltet.

For meg personlig har det vært en sterk motivasjon i utvalgsarbeidet å diskutere og dykke ned i det sentrale spørsmålet: *Hvordan kan vi nå ut til flere og til nye målgrupper?* Særlig vel vitende om at en stor andel av Norges befolkning sjelden eller aldri oppsøker kunst og kultur. Flere av utvalgsmedlemmene leder eller er tilknyttet institusjoner som har tilnærmet fulle saler og god dekning, men noe av det viktigste vi gjør som kulturledere er likevel også å bidra til at kunsten når ut til stadig flere og rekrutterer nye.

Ved overlevering av denne sluttrapporten står nå kulturlivet foran en gjenåpning, hvor institusjonene og feltet blant annet skal hente tilbake publikum, gjenopprette egeninntekter og finne balanse mellom digitale nyvinninger og tradisjonelle formidlingsformer. Forhåpentlig bidrar innspillene også med relevant og konkret input når kulturfeltet skal gjenoppbygges etter nedstengninger, avlysninger og utsettelse. Jeg har en optimistisk fremtidsstro på at kulturen kommer tilbake sterkere og mer nødvendig enn noensinne, og at kunsten oppleves som mer relevant og kan nå enda flere i kjølvannet av den dramatiske og globale krisen som plutselig rammet oss alle.

Jeg vil takke Kulturrådet for tilliten og muligheten til å lede utvalget. Jeg vil også takke hver og en av deltakerne som – i allerede travle arbeidsdager – har bidratt inn med sine erfaringer, sin kompetanse og sine perspektiver. Takk også til et solid sekretariat som har bidratt til å samle alle tråder, innspill og diskusjoner i denne sluttrapporten.

Jørn Knutsen
utvalgsleder
oktober 2021

Forord fra Kulturrådet

Kulturrådets rådgivende utvalg for institusjonsfeltet ble opprettet i desember 2019 som en del av Kulturrådets kulturøkonomiprojekt. Prosjektet skal bidra til at Kulturrådet i større grad kan legge til rette for at aktører i kunst- og kultursektoren styrker sitt inntektsgrunnlag og for at kunst og kultur kan nå ut til et større og bredere marked. Utvalget ble nedsatt som et sentralt tiltak i dette arbeidet; med et eksternt blikk og særskilt kompetanse skulle utvalget bidra til å utforske mulighetsrommet i fremtidens kunst- og kultursektor, herunder institusjonsfeltet spesielt. Utvalget ble bredt sammensatt for å gi rom for friksjon og diskusjoner, og Kulturrådet ba dem om å jobbe selvstendig og fritt. Det oppdraget har de utført til fulle.

Da utvalget ble opprettet visste ingen at en pandemi skulle treffe oss med full kraft bare noen måneder senere. Det var naturlig nok heller ingen som visste at Kulturrådet, sammen med Norsk filminstitutt, tidlig i 2021 skulle få i oppdrag å kartlegge og analysere pandemiens konsekvenser for kultursektoren og vurdere hvordan sektoren best kan gjenoppbygges. Det rådgivende utvalget har jobbet uavhengig av dette oppdraget, men utvalgets sluttrapport vil inngå både som et viktig kunnskapsgrunnlag for kulturøkonomiprojektets sluttrapport, Kulturrådets videre arbeid med kulturell og kreativ næring, og som verdifull innsikt inn mot dette gjenoppbyggingsoppdraget.

Som prosjektleder i kulturøkonomiprojektet ønsker jeg å takke utvalgsleder Jørn Knutsen og de øvrige 15 utvalgsmedlemmene for nesten to år med interessant og godt arbeid. Innspillene som legges frem i rapporten står for utvalgets egen regning, og er ikke behandlet på noe nivå i Kulturrådet. Jeg håper uansett at utvalgets innspill og anbefalinger til tiltak vil bli lest og studert av alle interesserte, både innenfor og utenfor kulturlivet. En ryddig og kunnskapsbasert debatt er viktig når vi nå skal løfte kunstens og kulturens rolle høyere opp på agendaen.

Monica Larsson
leder for Kulturrådets kulturøkonomiprojekt
oktober 2021

Innhold

Forord fra utvalgsleder	03
Forord fra Kulturrådet	04
Om Rådgivende utvalg for institusjonsfeltet	06
Forutsetninger for utvalgets arbeid	10
En styrket kunst- og kultursektor	12
Innspillene	21
Kulturøkonomi	22
Innspill 1: En kunnskapsbasert utvikling	23
Innspill 2: Institusjonsøkonomien og det grønne skiftet	26
Innspill 3: Et helhetlig og styrket virkemiddelapparat for næringsutvikling	30
Innspill 4: Økte investeringer og nye internasjonale samarbeid	34
Innovasjon	38
Innspill 5: Kultur og teknologi	39
Innspill 6: En mer ambisiøs digital kunst- og kulturproduksjon	42
Innspill 7: Nyskapende møteplasser	47
Mangfold	49
Innspill 8: Potensialet i mangfoldet i befolkningen	50
Innspill 9: Et mer mangfoldig kunst- og kulturtilbud	55
Innspill 10: Det grenseoverskridende samiske feltet	60
Kompetanse	65
Innspill 11: Økt markedsorientert kompetanse	66
Innspill 12: Økt innsikt om publikum og andre brukere	69

Om Rådgivende utvalg for institusjonsfeltet

Opprettelse og mandat

Bakgrunn

Rådgivende utvalg for institusjonsfeltet ble oppnevnt av Kulturrådet i desember 2019, og hadde sitt første møte 17. desember samme år¹.

Ved oppnevnelsen fikk utvalget et bredt mandat om å bistå Kulturrådet i å belyse økosystemet i kulturøkonomien i årene som kommer, og se institusjonsfeltet, kunstnerøkonomien og kulturell og kreativ næring i sammenheng. Utvalget skal bidra inn i Kulturrådets arbeid med kulturøkonomi, kreativ næring og nye publikumsgrupper, og skal kartlegge muligheter og utfordringer for en styrket kunst- og kultursektor.

Mandatet ble oppfattet som relevant og viktig for feltets utvikling, men for omfattende og med behov for presiseringer. Utvalget ba derfor om at mandatet måtte spisses og presiseres, slik at omfanget ble overkommelig, og for at innspillene skulle være presise. Det ble utarbeidet et revidert mandat som ble godkjent av utvalget i november 2020. Det er dette reviderte mandatet utvalget har jobbet ut fra i arbeidet som legges fram i denne innspillsrapporten.

Mandat

Utvalgets mandat er å bidra med anbefalinger til:

01. Hvordan institusjonsfeltet kan
 - b. Utvide sitt marked
 - c. Nå nye og bredere publikumsgrupper
02. Hvordan institusjonsfeltet kan styrke sitt inntektsgrunnlag

Med marked menes eksisterende og mulige nye kundegrunnlag knyttet opp mot institusjonenes forretningsområder. Nye og bredere publikumsgrupper kan innbefatte bredere nedslagsfelt i et etablert publikumssjikt, men også publikumsutvikling rettet mot nye grupper med tanke på f.eks. demografi, alder, mangfold, sosioøkonomiske variabler m.m., både nasjonalt og internasjonalt. Med inntektsgrunnlag menes inntekt knyttet til både egeninntjening og offentlig støtte.

Utvalget skal gi konkrete innspill knyttet til både utfordringene og mulighetene som eksisterer i henhold til disse målsetningene. Kulturrådet ber utvalget ha et særlig blikk på anbefalinger knyttet til hvordan institusjonsfeltet kan møte utfordringene og mulighetene som digitaliseringen og endringer i publikums vaner, prioriteringer og behov representerer.

Innspillene og anbefalingene skal ikke bare rettes mot tiltak som er tenkt igangsatt av Kulturrådet, men kan adresseres i de retningene utvalget mener er hensiktsmessig.

¹ <https://www.kulturradet.no/fi/kreativ-naering/vis/-/kulturradet-opprettet-tenketank-for-kulturokonomi>

Utvalgets virksomhet er rettet mot institusjonsfeltet og konsentrert om programmerende, produserende og formidlende kunst- og kulturinstitusjoner med helårsdrift og fast ansatte.

Utvalgets sammensetning og medlemmer

Utvalget består av seksten spesielt utvalgte kulturledere og ressurspersoner, som gjennom sin ekspertise skal bidra med anbefalinger og innspill for institusjonsfeltet.

Representantene er oppnevnt på fritt og selvstendig grunnlag, og ut fra et ønske om en bred sammensetning basert på mangfold og spredning geografisk, demografisk og blant institusjonstypene (musikk, scenekunst, museer, visuell kunst og hybride former). Institusjonsfeltet samarbeider tett med hele økosystemet i kulturøkonomien, og utvalget inkluderer derfor representanter fra det frie feltet.

Kulturrådet inviterte følgende organisasjoner til å oppnevne en representant hver: Museumsforbundet, Norsk Teater- og orkesterforening (NTO), Spekter, Virke Kultur og Norsk publikumsutvikling (NPU).

Kunst- og kulturfeltet, og herunder institusjonsfeltet, er bredt og sammensatt. Et utvalg vil ikke fullt ut kunne representere alle sider ved en slik stor og kompleks sektor. Utvalget ønsker innledningsvis å nevne at det har vært en underrepresentasjon av både enkeltkunstnere og etniske og nasjonale urfolk og minoriteter i utvalget. Det har derfor vært et særlig fokus på grundige arbeidsprosesser i utvalgsarbeidet som har forsøkt å ivareta disse perspektivene.

Utvalgets leder, Jørn Knutsen, markedssjef for Den Norske Opera og Ballett, ble oppnevnt sammen med resten av utvalget.

Utvalget har følgende medlemmer:

01. Jørn Knutsen, utvalgsleder, markedssjef Den Norske Opera og Ballett (Oslo)
02. Åse Kamilla Spjelkavik Aslaksen, kurator Trafo kunstproduksjon (Asker)
03. Pia Bergersen, tidligere direktør Aller Live (Oslo)
04. Rhiannon Edwards, direktør Virke kultur og opplevelser (Virke) (Oslo)
05. Ante Giskeødegård, gründer og eier Momentum festival (Ålesund)
06. Elisabeth E. Hansen, teatersjef Trøndelag Teater (NTO) (Trondheim)
07. Thea Hjelmeland, kunstner, musiker og grunder (Bergen)
08. Kirsti Mathiesen Hjemdahl, daglig leder Cultiva (Kristiansand)
09. Christina Hætta, leder Samerådets kulturavdeling (Sápmi)
10. Karl Kallhovd, assisterende museumsdirektør Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo (Museumsforbundet) (Oslo)
11. Anne Marit Mevassvik, direktør kultur og folkehelse i Trøndelag fylkeskommune, tidligere direktør Stiklestad Nasjonale Senter (Steinkjer)
12. Javad Mushtaq, grunnlegger og daglig leder MAK (Mangfold, ambisjon, kompetanse) (Oslo)
13. Thomas Talawa Prestø, kunstnerisk leder Tabanka Dance Ensemble (Oslo)
14. Ingrid Røynesdal, administrerende direktør Oslo Filharmonien (Spekter) (Oslo)
15. Gitte Skilbred, kommunikasjons- og markedsdirektør MUNCH (NPU) (Oslo)
16. Erik Ulfsby, teatersjef Det Norske Teater (Oslo)

Hanne Kristin Jakhelln, leder for bransjestyret for Virke kultur og direktør for Norsk Luftfartsmuseum i Bodø, var med i utvalget fra desember 2019 til mai 2020, som representant for Museumsforbundet. Karl Kallhovd gikk inn som ny representant for Museumsforbundet i mai 2020.

Kulturrådets kulturøkonomiprojekt har fungert som utvalgets sekretariat, ved prosjektleder Monica Larsson, Janicken von der Fehr, Emma Louise Gjerde, Roger Borgland Johansen, Magnus Aspli og Emma Lind.

▸ Rådgivende utvalg for institusjonsfeltet ved utvalgets første møte i desember 2019.

Øverst fra venstre: Thea Hjelmeland, Ante Giskeødegård, Erik Ulfsby, Ingrid Røynesdal, Thomas Talawa Prestø, Trine Skei Grande (daværende kulturminister, Venstre), Jørn Knutsen, Kirsti Mathiesen Hjemdahl, Javad Mushtaq, Kristin Danielsen (direktør i Kulturrådet). Nederst fra venstre: Åse Kamilla Spjelkavik Aslaksen, Elisabeth E. Hansen, Rhiannon Edwards, Pia Bergersen, Anne Marit Mevassvik, Hanne Kristin Jakhelln (gikk ut av utvalget i mai 2020, Karl Kallhovd erstattet Jakhelln). Foto: Marta Anna Løvberg

Innspillarbeidet

Rådgivende utvalg for institusjonsfeltet ble opprettet med en begrenset varighet på to år, og med overlevering av sluttrapport med innspill og anbefalinger satt til høsten 2021.

Utvalgets arbeid har i stor grad sammenfalt med covid-19-pandemien. Dette har påvirket utvalgets møtemuligheter og samarbeidsform. Med nedstengningen av samfunnet fra mars 2020 og restriksjonene dette medførte, har det nesten utelukkende vært mulig å gjennomføre møter digitalt. Dette førte også til at de planlagte 3–4 plenums møtene per år ble supplert med møter i mindre arbeidsgrupper gjennom 2021.

I 2019 ble det avholdt et fysisk halvdags oppstartsmøte, med daværende kulturminister Trine Skei Grande og Kulturrådets direktør Kristin Danielsen til stede. I 2020 ble det avholdt tre møter, et digitalt møte i mai, et kombinert fysisk og digitalt heldagsmøte i september, og et digitalt møte i november. I 2021 ble det avholdt tre

digitale møter i februar, april og juni, et kombinert fysisk og digitalt heldagsmøte i august, og et avsluttende digitalt møte i september.

Fra januar 2021 ble utvalget delt inn i fire arbeidsgrupper med fire utvalgsmedlemmer hver samt en referent fra sekretariatet. Hver gruppe hadde en utnevnt gruppeleder som også deltok inn i redaksjonsarbeidet med sluttrapporten. Arbeidsgruppene avholdt digitale møter, med litt forskjellig møtefrekvens og møtevarighet. I snitt møttes gruppene fem ganger i 2021 i møter på 1–2 timers varighet. Arbeidsgruppene arbeidet frem et bredt spekter av innspill til diskusjon i det samlede utvalget. Under de rådende forholdene har denne modellen vist seg å være en fruktbar måte å jobbe fram konkrete forslag på.

I perioden mai til september 2021 har utvalgets redaksjon, bestående av de fire gruppelederne, inkludert utvalgets leder, eller deres vara, og representanter fra sekretariatet, hatt til sammen seks digitale møter.

Det har vært lagt vekt på at innspillene utvalget leverer fra seg, skal speile bredden og mangfoldet i diskusjonene som har vært tatt, både i gruppene og i plenum. Utvalget har hatt stor takhøyde og engasjerte diskusjoner gjennom hele perioden. Det bør gjøres oppmerksom på at ikke alle i utvalget er like enige i alt, men det presiseres at flertallet i utvalget stiller seg bak alle innspill og forslag som legges frem i denne rapporten.

Utvalgsmedlemmene Erik Ulfsby, Ingrid Røynesdal og Elisabeth Hansen har deltatt i utvalgsarbeidet i de to årene som har gått. De påpeker at utvalgsmandatet beveger seg tett på sentrale arbeidsoppgaver til disse tre medlemmene både på strategisk og operativt nivå som institusjonsledere, noe som har gjort noen av premissene for utvalgsarbeidet utfordrende. Dette ble meldt og fremkom allerede tidlig i utvalgsarbeidet. De samme temaene som utvalget har tatt opp gjennom sitt mandat og sine diskusjoner er også sentrale i deres arbeid gjennom interesseorganisasjonen NTO og arbeidsgiverorganisasjonen Spekter, organisasjoner som disse medlemmene er oppnevnt fra eller sitter i styret til. De opplever også at Kulturrådets rolle de siste årene har fremstått som uklar hva gjelder musikk- og scenekunstinstitusjonene, noe som også har gjort konklusjonene i utvalgsarbeidet utfordrende. Fordi disse tre utvalgsmedlemmene representerer et mangesidig institusjonsfelt med høyst ulike utfordringer, opplever de at det ikke er riktig at de signerer en sluttrapport med så konkrete innspill og beskrivelser som fremkommer her. Samtidig vil de fremheve at diskusjonene i utvalgsarbeidet har vært gode, og at rapporten bidrar med interessante innspill som det vil være relevant å ha med seg i videre i arbeidet med disse problemstillingene.

Utvalgets sluttrapport ble overlevert Kulturrådets direktør Kristin Danielsen på et arrangement hos Kulturrådet i Oslo den 19. oktober 2021.

Forutsetninger for utvalgets arbeid

Kunst- og kulturfeltet har en kompleks økonomi, feltet er sammensatt og det er store forskjeller mellom kunstfelt og regioner og mellom kulturbruk hos majoriteter og minoriteter. Problemstillingene utvalget er bedt om å komme med innspill på, er spørsmål som utvalgsmedlemmene i sin jobbhverdag forholder seg til hele tiden, ut fra forskjellige ressursituasjoner og perspektiver. Det har derfor vært viktig i arbeidsprosessen å komme til enighet om noen grunnleggende premisser, forutsetninger og avklaringer av begreper for utvalgets innspill.

Et bredt og sammensatt utvalg

Utvalget er bredt sammensatt, i likhet med feltet selv. Dette er en styrke, men det er likevel viktig å huske at alle forslag som legges frem i denne rapporten langt fra treffer alle. Publikumpotensial, tilgang på private penger, potensialet knyttet til kulturturisme og ringvirkninger for næringslivet langt utover den kulturelle sfæren, samt digitalisering, internasjonalisering og effektivisering, har høyst ulikt potensial og effekt hos ulike kulturaktører.

Covid-19-pandemien

Gjennom nesten hele perioden utvalget har fungert og jobbet fram sine innspill og anbefalinger, har covid-19-pandemien ført til restriksjoner og nedstengninger i samfunnet. Dette har rammet kunst- og kulturlivet i Norge særlig hardt.

Da pandemien brøt løs, var kunst- og kulturinstitusjonene blant de første som måtte stenge, og tilsvarende også blant de siste som fikk åpne opp igjen. For mange utøvere, særlig utenfor de store institusjonene, ble også mulighetene til å øve sterkt begrenset, og det vil for mange være krevende å starte opp igjen.

Pandemien har også preget arbeidet i utvalget, da utvalgets medlemmer løpende har måttet forholde seg til raskt skiftende endringer i regelverk, åpning og lukking av kulturlivet og kulturtilbudet, sterkt økt arbeidsbyrde, sykdoms- og karanteneutfordringer på arbeidsplassen, med mer. Det har også vært en krevende arbeidsform å måtte jobbe innenfor rammene av heldigitale møter og diskusjonsrom i selve utvalgsarbeidet.

Gjenåpningen av kunst- og kulturfeltet har startet og pågått for fullt mens utvalget har avsluttet sitt innspillsarbeid. Det er ennå for tidlig å si noe sikkert om konsekvensene av pandemien, ut over at kunst- og kulturfeltet aldri vil bli det samme som før covid-19 – vi er et endret samfunn. Kulturlivet har tapt masse i perioden, men også lært en hel del som institusjonene og kulturlivet tar med seg videre. Ikke minst gjelder dette for digital formidling av kunst og nye publikumsgrupper.

Samtidig kan pandemien ha forsterket forskjeller innad i kunst- og kulturfeltet, da ulike deler av sektoren ble ulikt økonomisk rammet². Her kan kunst- og kulturlivet

2 Kulturdepartementet har igangsatt en rekke støttepakker for å bistå kunst- og kulturlivet i å bøte på de økonomiske tapene: «For første halvår av 2021 er det bevilget 2,25 milliarder kroner til midlertidige stimuleringsordninger innen kultur-, frivillighets- og idrettssektoren. Ordningene skal stimulere til aktivitet som er tilpasset smittesituasjonen». <https://www.regjeringen.no/no/tema/kultur-idrett-og-frivillighet/innsiktsartikler/tidslinje-koronatiltak-under-kulturdepartementet/id2828012/>

i Sápmi fungere som et eksempel. Sápmi er per definisjon grenseoverskridende (består innenfor flere nasjonalstater). Da landegrensene stengte under koronapandemien, mistet samiske kunstnere, kulturarbeidere, festivaler og kulturinstitusjoner store deler av sitt inntektsgrunnlag og nedslagsfelt. Selve grensestengningen ble derfor det største økonomiske hinderet fra et samisk perspektiv, både for enkeltkunstnere og for mange institusjoner.

Nedstengningen rammet også særlig den delen av kulturlivet som drives med liten eller ingen offentlig finansiering. Covid-19 pandemien har vært den største næringskrisen for kulturøkonomien siden andre verdenskrig. Rapporten «Et halvt år med koronakrisen i kultursektoren»³ fra 2020, av Menon Economics og BI Centre for Creative Industries (BI:CCI), beskrev hvordan krisen rammet de små og mellomstore kulturbedriftene hardest. Det er de færreste innenfor kulturnæringen som har kapital til å holde på ansatte eller stå uten omsetning over lengre tid. Utvalget peker på at konsekvensene av pandemien, herunder både kompetanseflukt og nedleggelse, og hvordan dette i sin tur vil påvirke institusjonenes tilgang til kunst, kunstnerne og kulturelle tjenester, ennå ikke er kjent.

ET HALVT ÅR MED KORONAKRISE I KULTURSEKTOREN

ERFARINGER OG FREMTIDSUTSIKTER

↘ Rapporten er gjennomført av Menon Economics og BI Centre for Creative Industries (BI:CCI) på oppdrag fra Kulturrådet, og baserer seg på en spørreundersøkelse blant mer enn 4 000 aktører i norsk kultursektor. I undersøkelsen beskriver aktørene situasjonen i 2020 så langt. I tillegg har de blitt bedt om å anslå hvilke forventninger de har for 2021 dersom smittevernrestriksjonene opprettholdes, der de totalt anslår et omsetningstap på 45 % sammenliknet med et normalår.

3 <https://www.kulturradet.no/vis-publikasjon/-/et-halvt-ar-med-koronakrise-i-kultursektoren>

En styrket kunst- og kultursektor

Utvalgets innspill og anbefalinger i denne rapporten har et overordnet mål om å bidra til en styrking av institusjonsfeltet og kunst- og kultursektoren i Norge. Utvalget foreslår en rekke tiltak som, i kompaniskap med øvrige satsinger, vi håper vil kunne bidra til å styrke institusjonssektoren både økonomisk og publikumsmessig. Alle innspill i rapporten hviler likevel på et overordnet premiss, som trumfer alle andre hensyn, nemlig at norsk kunst- og kulturpolitikk må basere seg på kunstens egenverdi og legge til rette for et samfunn hvor ytringer og uttrykk er frie.

Utvalget vil i dette kapittelet vise til noen helt sentrale og gjennomgående utviklingstrekk, tendenser og innsatsområder som må ligge til grunn for en styrket kunst- og kultursektor. Dette for å gi anbefalingene i rapporten en nødvendig kontekst.

Gjenoppbygging av en hardt prøvet sektor

Utfordringene og mulighetene for kunst- og kulturlivet i Norge har til dels endret seg kraftig i løpet av utvalgets virkeperiode. På den ene siden er det nå behov for en styrket innsats på gjenoppbyggingen av en hardt prøvet sektor, mens det har kommet nye muligheter for økt inntektsgrunnlag og nye, bredere publikumsgrupper, internasjonale markeder og nye formidlingsformer knyttet til blant annet digitale verktøy.

Pandemien har også aktualisert spørsmålet om kunstens og kulturens rolle i samfunnet på en ny måte. For mange ble fraværet av kunsten og kulturlivet et stort savn i livet, og mange savnet fellesskapet og de store opplevelsene som museum, teater, musikk og dans kan gi oss. Pandemien aktualiserte også at kultursektoren er en stor økonomi, en egen kompleks næringskjede, med mange arbeidsplasser.

Det har fra institusjonenes side vært etterspurt en klarere prioritering av kunsten og kulturen under pandemien, og det er betimelig å stille spørsmål om hvilken kunst- og kulturnasjon vi ønsker å være, og hva kunsten og kulturen betyr for samfunnet.

Kunstens og kulturens verdi

Kunstens og kulturens verdi gjenspeiles i de kulturpolitiske prioriteringene og i det kulturpolitiske språket. Det er derfor maktpåliggende å definere kunstens egenverdi og merverdi som et sentralt prinsipp i utvalgets rapport.

Når kunsten og kulturen skal verdsettes, pekes det ofte på de økonomiske merverdiene de skaper i samfunnet⁴. Det er bra, for kulturnæringen er stor, og det er et stort potensial i en styrket kulturøkonomi. Men det snakkes for sjelden om de ikke-målbare verdiene: om hvorfor vi trenger å ha kunst og kultur i et samfunn. Kunst og kultur har en egenverdi som berører enkeltmennesket,

⁴ Til eksempel denne saken tilbake i 2013, hvor det i forkant av bygging av det nye Nasjonalmuseet argumenteres for at museet vil bidra til økt turisme og inntekter til næringslivet i hundremillioner-klassen: <https://reiseliv1.no/nytt-nasjonalmuseum-vil-gi-200-000-ekstra-gjestedogn>

og gir unike opplevelser som beriker og utfordrer. Den gir innsikt, refleksjon og rom for meningsbrytning, og er en forutsetning for å ha et levende og relevant ytringsrom.

Kunst- og kulturinstitusjonene er uunnværlige demokratiske arenaer og bærebjelker for ytringsfrihetens infrastruktur. I kraft av dette har disse institusjonene også en samfunnsbetydning langt utover det individuelle publikumsbesøket.

Det er gjerne gjennom negasjonen at verdien av noe trer frem. Kunstens betydning i et samfunn blir for eksempel tydelig når vi fratras tilgangen til den, som under en pandemi. For å sikre ytringsfriheten kreves derfor sterke institusjoner, som er i stand til å systematisk bygge store publikumsgrupper og bedrive kunstnerisk utforskning på et høyt nivå parallelt.

» *The Value of Arts and Culture to People and Society*

Arts Council UK lanserte 2014 en «evidence review» med tittelen *The Value of the Arts and Culture to People and Society*. I forordet står det:

When we talk about the value of arts and culture, we should always start with the intrinsic – how arts and culture illuminate our inner lives and enrich our emotional world. This is what we cherish.

We need to be able to show this on different scales – on individual, communal and national levels – so that we can raise awareness among the public, across the cultural, educational and political sectors, and among those who influence investment in both the public and private sectors. We need this information to help people think of our arts and culture for what they are: a strategic national resource.

Kilde: <https://www.artscouncil.org.uk/exploring-value-arts-and-culture/value-arts-and-culture-people-and-society>

Kunst og kultur som næring

Det er et stort behov for å anerkjenne også næringsaspektet ved sektoren, og merverdien og ringvirkningene av kunstproduksjonen. At de frambragte kulturproduktene omsettes i inntekter, og involverer et stort økosystem av aktører rundt institusjonene, er av vesentlig verdi for samfunnet, også økonomisk. Det frie feltet er også sentralt plassert innenfor dette økosystemet, her forstått som den kunstneriske virksomheten som foregår utenfor de faste institusjonens rammer. Institusjonsfeltet må også forstås innen begrepet kulturell og kreativ næring, hvor institusjonsfeltet er avhengige av andre deler av denne næringen og omvendt.

Dette økosystemet inkluderer også aktører fra utenfor den kulturelle og kreativ næringen, og utvalget ønsker å løfte frem hvordan det ligger et stort potensiale i kulturturisme. For kulturinstitusjoner over hele landet ligger det gode muligheter for et styrket inntektsgrunnlag og nye publikumsgrupper ved å satse på, og legge til rette for, økt besøk fra både innenlandske og utenlandske turister.

Kulturturisme, og samarbeid mellom kultur og reiseliv, har vært et politisk fokusområde de siste årene, blant annet ved opprettelsen av Samarbeidsrådet for kultur og reiseliv i 2017⁵. Utvalget ønsker å vise til det grundige arbeidet som er gjort på dette feltet, og stiller seg bak de forslagene som fremkommer i dette arbeidet.

Kunstnerøkonomien

Det eksisterer et gjensidig avhengighetsforhold mellom kunst- og kulturinstitusjonene og kunstnerne som produserer og framfører det kunstneriske produktet. Disse synergiene, og samarbeidet om ressurser mellom kunstnere og institusjoner, må identifiseres og utnyttes bedre. En styrket institusjonsøkonomi vil også kunne styrke kunstnerøkonomien.

Utvalget viser til at det forventes at Kulturdepartementet i nær fremtid legger frem en egen kunstnermelding som forventes å behandle disse sammensatte problemstillingene⁶. Utvalget peker også på Kulturrådets viktige rolle i å sikre mulighetene for kunstnerisk utvikling og fordypning, som er en forutsetning for at samfunnet (og institusjonene) skal ha et mangfold av kunst- og kulturuttrykk å produsere og vise fram.

ABE-reformen og kutt over tid

I tillegg til koronapandemien og de utfordringene den har ført med seg, har store deler av institusjonsfeltet lenge måttet arbeide innen rammer med kutt over tid.

Utvalget har spesielt drøftet konsekvensene av den såkalte ABE-reformen (Avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen), og hvordan mange mener den har svekket de store institusjonene siden den ble innført i 2015⁷. Særlig for mange av de større og svært lønnsintensive virksomhetene er dagens rammer vesentlig lavere enn de ville vært om tilskuddet hadde fulgt lønns- og prisvekst i denne perioden.

Utvalget viser til FAFO-rapporten om ABE-reformen lagt frem i september 2021⁸ (se tekstboks). Prosjektet «ABE-reformen i musikk- og scenekunstvirksomheter» er finansiert av Norsk teater og orkesterforening (NTO), Creo, NTL, Fagforbundet og LO Stat.

» *ABE-reformen i musikk- og scenevirksomheter. Kutt uten kunstneriske konsekvenser? (FAFO, 2021)*

En helt fersk rapport om ABE-reformen ble lagt frem i september 2021. Prosjektet «ABE-reformen i musikk- og scenekunstvirksomheter» er finansiert

5 <https://www.regjeringen.no/no/dep/kud/org/styrer-rad-og-utvalg/rad-samarbeidsrad-for-kultur-og-reiseliv/id2565699/>

6 <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/kulturdepartementet-inviterer-kunstnere-til-a-delta-pa-innspillsverksted-for-kunstnermeldingen/id2627496/>

7 Se bl.a. «ABE-reformen i staten. Avbyråkratisering og effektivisering gjennom budsjettkutt», FAFO-rapport 2019:36 <https://www.fafo.no/zoo-publikasjoner/fafo-rapporter/item/abe-reformen-i-staten-2>

8 https://www.fafo.no/zoo-publikasjoner/item/abe-reformen-i-musikk-og-scenevirksomheter?category_id=20

av Norsk teater og orkesterforening (NTO), Creo, NTL, Fagforbundet og LO Stat.

Avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen (ABE-reformen) ble innført av regjeringen Solberg fra og med budsjettåret 2015. Reformen er ment å få statlige virksomheter til å effektivisere, og innebærer et årlig kutt på 0,5 prosent i de statlige driftsbudsjettene. Noen år har Stortinget økt kuttene. Reformen er kritisert. Den innebærer automatiske østehøvelkutt i budsjettene uavhengig av om virksomhetene er arbeidsintensive eller ikke, og uavhengig av potensialet for effektivisering, digitalisering og forenkling.

I «ABE-reformen i musikk- og scenekunstvirksomheter» ser FAFO nærmere på ABE-reformens innvirkning på virksomheter innen musikk og scenekunst, med fokus på blant annet: Hvordan påvirker ABE-reformen virksomhetenes finansielle stilling? Og hvordan opplever ledere og tillitsvalgte i virksomheter innen musikk og scenekunst effektene av ABE-reformen?

Rapporten viser at de aller fleste opplever at kutt i tilskuddene fra staten motsvares av kutt i tilskuddene fra region eller fylke.

Gitt at virksomhetene opplever slike kutt, er et viktig spørsmål om virksomhetene har økt andelen egeninntekter. FAFO fant i intervjuene at virksomhetene hele tiden forsøker å øke egeninntektene ved sponsorer eller på andre måter. Videre fant FAFO at noen av virksomhetene, spesielt scenevirksomhetene, hadde økt egeninntektene ved å få høyere publikumssnitt på forestillingene. En måte å gjøre dette på, er ved å sette opp forestillinger som trekker publikum. Samtidig ble det påpekt at det er en grense for hvor langt en kan trekke dette uten å komme i konflikt med samfunnsoppdraget, som er å ha varierte oppsetninger og vise bredde. Videre kom det frem at flere av virksomhetene hadde økt publikumsinntektene gjennom å øke billettprisene, og flere av virksomhetene hadde økt disse langt over prisveksten. Også dette kan komme i konflikt med målsetninger om at alle lag i befolkningen skal ha tilgang på ulike kulturtilbud. Samtidig som egeninntekter er viktig for enkelte av virksomhetene, viser rapporten at dette for andre langt fra er en hovedinntektskilde. Det er få ledere eller tillitsvalgte som oppgir at de virksomhetene de arbeider i har særlig med inntekter fra private sponsorer.

Kilde: https://www.fafo.no/zoo-publikasjoner/item/abe-reformen-i-musikk-og-scenevirksomheter?category_id=20

FAFO-rapporten viser at mange av kulturinstitusjonene, tross kutt, likevel har klart å opprettholde slagkraft og hatt økte egeninntekter i denne perioden. Bak dette ligger

det blant annet billettpriser som er økt godt utover alminnelig prisvekst. Utvalget har i lys av mandatet om å nå et bredere publikum drøftet utfordringene som ligger i dette, og om ABE-reformen kan ha hatt en usosial effekt for kunst- og kulturfeltet og målsetningen om at alle lag i befolkningen skal ha tilgang på ulike kulturtilbud.

FAFO-rapporten peker også på hvordan innsparingstiltak griper inn i kjernevirksomheten og gjør at institusjonene ikke får realisert det fulle kunstneriske potensialet. Dette rammer også kulturinstitusjonenes rolle som vitaliserende kraft for det øvrige kulturfeltet:

«Rapporten viser videre at kuttene har ført til en rekke endringer knyttet til det kunstneriske opplegget: Forestillings- og konsertformat er endret, prosjekter er avvirket eller skrinlagt. En del svarer at det er færre nye satsninger. Mer enn én av fire oppgir at virksomheten deres nå har færre spillesteder ved turneer, og noen virksomheter har redusert sin internasjonale aktivitet.

I spørreundersøkelsen svarer fire av ti at det kunstneriske aktivitetsnivået er noe redusert, mens 22 prosent oppgir at det er utvidet. I tillegg til slike kvantitative kutt finner vi at 33 av 58 respondenter oppgir at ABE-reformen påvirker det kunstneriske handlingsrommet.»

Utvalget mener at dersom Norge ønsker å investere i et kulturliv fremover med stor slagkraft, både nasjonalt og internasjonalt, bør ABE-reformen for kunst- og kulturfeltet avvikles. Utvalget ønsker å påpeke at kulturinstitusjonene heller ikke er del av statsforvaltningen, og dermed nås ikke ABE-reformens mål om å effektivisere statsforvaltningen ved å redusere rammetilskuddet til disse institusjonene.

Vellykket satsing og drift skal ikke gi kutt

Utvalgets arbeid bygger på forutsetningen om at de foreslåtte innspillene kommer i tillegg til ordinære, eksisterende ordninger og tilskudd. Det skal ikke kuttes, eller kuttes ytterligere, i eksisterende offentlige tilskudd og ordninger selv om institusjonsfeltet lykkes i å styrke inntektsgrunnlaget og nå ut til et nytt og bredere publikum.

I denne innspillsrapporten pekes det på mange forslag til tiltak som kan bidra til å styrke næringen og publikumstilfanget. Noen av satsingene og tiltakene innebærer at det offentlige trapper opp investeringene til institusjonsfeltet og kulturnæringen generelt i kommende tiårsperiode.

Det digitale skiftet

I januar 2021 ble tredje rapport i Norsk publikumsutviklings publikumsundersøkelse COVID-19 Monitor lansert⁹. Utvalget var representert i arbeidet med undersøkelsene ved utvalgsleder Jørn Knutsen. Rapporten konkluderte med at kulturpublikummet var mer avventende til å vende tilbake til kulturarenaene enn tidlig i pandemien, og at de i økende grad hadde vent seg til å delta digitalt på kulturarrangementer. I oktober 2021, mer enn et halvt år senere, er det klart at digitale forestillinger og innhold har kommet for å bli. Det digitale skiftet er i full gang, og kan gi kunst- og kulturfeltet en rekke spennende nye muligheter.

9 <https://www.kulturradet.no/kreativ-naering/vis/-/publikum-er-avventende-til-a-delta-fysisk-i-kulturlivet>

Det ligger utenfor utvalgets oppdrag å beskrive den svært komplekse tematikken «digitalisering og institusjonsfeltet», selv om dette er et gjennomgående tema i mange av innspillene. Utvalget ønsker likevel å komme med noen viktige presiseringer rundt det digitale skiftet. Først og fremst er det viktig å peke på det grunnleggende skillet mellom digitalt kunstnerisk *innhold* og digitalt *markedsarbeid*.

Her er det også viktig å anerkjenne at det er store forskjeller mellom kunstfeltene musikk, visuell kunst og scenekunst, museumssektoren m.fl. Videre peker utvalget på at det i de kommende årene bør testes og utforskes mer på hvilke betalingsmodeller som fungerer for digitale forestillinger, slik at kunstnerisk digitalt innhold også kan supplere inntjeningen til både store og små institusjoner.

» *Kriseåret 2020, publikumsutvikling og digital innovasjon: Hva skjer med publikum?*

Om undersøkelsen

COVID-19 Monitor måler utviklingen av publikums risikovilje og etterspørsel etter teater, konserter og museumsopplevelser under pandemien. Norsk publikumsutvikling, i samarbeid med NTO og Kulturrådet, står bak studien. 21 institusjoner har deltatt i undersøkelsen, med totalt 12 399 svar. Det ble foretatt tre runder med datainnsamling i mai, september og november.

Respondentene i undersøkelsen var institusjonenes kjernepublikum. Majoriteten av respondentene i dette utvalget deltar mellom 2 og 5 ganger i året, de har altså en vesentlig høyere besøksfrekvens enn gjennomsnittet, både når det gjelder teater, opera, konsert og museumsbruk. Over halvparten av respondentene kom fra Oslo/Viken, men alle regioner var representert. Nesten halvparten (47 %) har oppgitt at de bor sammen med personer som er i risikogruppen for covid-19 på grunn av alder og underliggende helseårsaker.

Resultater og innsikt

Det var i november 2020 stadig færre som svarte at de følte seg komfortable med å besøke museer, teatre og konserthus. Museer gikk ned fra 54 % nær starten av pandemien i mai, til 26 % mot slutten av året. Teatre og konserthus gikk ned fra 42 % til 33 %. Den gode nyheten var at det var stadig flere som trodde de ville bruke mer tid og penger på kultur når de begynte å gå ut igjen.

Fokus på digitalt innhold, funn fra undersøkelsen:

Betrakter publikum digitalt innhold fra kunst- og kulturinstitusjonene som midlertidige kriseløsninger eller permanente tilbud?

- 4 av 10 ønsker digitalt tilbud permanent
- De eldste har endret syn på saken – nå ønsker 42% av de over 75 år at et digitalt tilbud skal være permanent
- 5 av 10 museumsbrukere ønsker digitalt tilbud permanent

- Er det betalingsvilje for digitale opplevelser? Det er langt færre som mener at digitalt skal være gratis enn det var da målingene/pandemien startet, kun 13% mener det skal være gratis
- Det er litt høyere betalingsvilje for digitale live-overføringer enn opptak
- Yngre er mer innstilt på å betale for digitalt innhold enn eldre – selv om de eldste faktisk benytter seg mest av tilbudet

Verdien av digitalt tilbud, med publikums egne ord:

Inkludering:

- Teater og kultur blir tilgjengelig for flere, også for de som tidligere ikke har kunnet delta pga. risiko eller sykdom.
- Burde vært et tilbud på ordinære forestillinger for eldre og folk som ellers ikke ville hatt mulighet.
- Sliter med utmattelse. Og slipper stresset med å reise til og fra.
- Det gjør det enklere for bevegelseshemmede, folk med angst og folk som av ulike grunner synes det kan være vanskelig å oppsøke teateret.

Fjerner barrierer, senker terskler:

- Det er en fin måte å nå et større publikum på som ikke bor i nærheten.
- Det er lettere å kunne se forestillinger som er langt unna, f.eks. i en annen by eller land.
- Å endelig få delta på en festival jeg ikke har hatt mulighet til å delta på før fordi den er langt unna.
- Det kan også være med på å senke terskelen for besøkende som ellers kanskje ikke ville dratt på utstilling, fordi det er litt fremmed eller virker litt skummelt/ukjent.
- En fin måte å kunne se mer konkret hva som venter og ikke minst kunne lære litt om det på forhånd. Tror visninger på nett vil kunne få folk til å ville besøke HOK i virkeligheten også.

Kilde: COVID-19 Monitor i Norge, undersøkelse nr. 3, november 2020

Det fins mange interessante muligheter innenfor ny teknologi og digital utvikling. Utvalget ønsker denne utviklingen velkommen, og utfordrer institusjonene til å være i front i arbeidet med digital utvikling i samarbeid med kunstnere, bevilgende myndigheter og eksterne partnere.

Samtidig ønsker utvalget å understreke at *kjernen* i mange av institusjonenes virke ligger i møtet mellom kunsten og publikum, og uten det fysiske møtet mellom scene og sal blir for eksempel scenekunsten noe annet. Dette har vi sett tydelig gjennom hele koronapandemien, at selv om det digitale gir mange nye muligheter, forblir det fysiske møtet mellom publikum og kunsten en kjerne i kunstopplevelsen, og kjernen i særlig scenekunstinstitusjonenes virke. Det samme gjør seg gjeldene

på museumsfeltet, hvor den digitale formidlingen aldri fullt ut kan erstatte opplevelsen av autentisitet som oppstår i møtet mellom publikum og museumsgjenstandene.

Det offentlige ansvaret

Kulturloven av 2007 stadfester følgende: «Lova har til føremål å fastleggja offentlege styresmaktens ansvar for å fremja og leggja til rette for eit breitt spekter av kulturverksemd, slik at alle kan få høve til å delta i kulturaktivitetar og oppleve eit mangfald av kulturuttrykk¹⁰.»

Å legge til rette for at befolkningen skal kunne uttrykke seg gjennom ulike kunstneriske former, og på et høyt kvalitetsnivå, er altså en del av det offentlige ansvaret. Dette innebærer at det legges til rette for muligheten for fordypning, kunstnerisk forskning og utvikling, også på lang sikt.

Det finnes i dag et mylder av kunst- og kulturinstitusjoner over hele landet, som bidrar til at kunsten, kulturarven og lokalt kulturliv når ut til folk i lokalmiljøet og i regionen. Dette er en formidlingsoppgave og et ansvar institusjonene tar på det største alvor.

Utvalget ønsker spesielt å peke på kunstens og kulturens tilstedeværelse i skolen som et særskilt viktig område under det offentliges ansvar, og av største betydning for kulturlivet når det kommer til mål om publikumsutvikling, rekruttering, mangfold og integrering. For å gi fremtidens publikum den nødvendige tilgangen til og forståelsen av kunst og kultur, må den sikres en plass i utdanningsløpet helt fra starten. Skolen er en helt avgjørende arena for å sikre en bred og representativ rekruttering til kunstoffagene og for kulturlivets fremtidige publikum.

» Skulpturen *Disco* laget av Roald Andersen d.y. Foto: Kirsti Mathiesen Hjemdahl

¹⁰ <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2007-06-29-89>

Mangfold

Mangfold er et svært bredt begrep, og under stadig drøfting, utvikling og endring. Mangfold som begrep brukes som oftest for å definere eller presisere inkluderingen av segmenter eller perspektiver som er underrepresentert eller som faller utenfor det normerte. Utvalget har i sitt arbeid forholdt seg til begrepet «kulturelt mangfold», som i hovedsak er knyttet til kultursektoren og kulturpolitikk¹¹.

I tilskuddsbrevet for 2021 fra Kulturdepartementet til kunst- og kulturinstitusjoner med offentlig støtte, er det understreket som et overordnet mål at kunst- og kulturlivet skal *«inkludere og være tilgjengelig for alle, uavhengig av for eksempel kjønn, alder, etnisitet, religion, seksuell orientering, funksjonsevne og/eller kulturell, sosial og økonomisk bakgrunn og bosted»*. Det rettes særlig oppmerksomhet mot *«å inkludere samfunnsgrupper som er underrepresentert»*, og *«å medvirke til at kunst- og kulturuttrykk til samer og nasjonale minoriteter i større grad kan bli en del av kulturlivet i hele Norge»*.

Siden slutten av 1980-tallet har inkludering vært et sentralt perspektiv i både norsk og internasjonal kulturpolitikk som et aspekt ved demokratiseringen av kulturen¹². Demokratiseringsaspektet har også vært sentralt for utvalget, men hovedfokus i utvalgets arbeid har vært knyttet til det økonomiske, innovative og bærekraftige potensialet i mangfoldet i befolkningen og målet om å nå nye og bredere publikumsgrupper og et utvidet marked.

I innspillene som presenteres i denne rapporten, er det særlig lagt vekt på tiltak og aktiviteter rettet mot synlige minoriteter og grupper som representerer flerkulturelt og etnisk mangfold, samt nasjonale og etniske minoriteter og urfolk. Det samiske perspektivet representeres også i et eget innspill om styrket inntektsgrunnlag og markedstilgang knyttet til feltets grenseoverskridende natur.

11 Se Anne Ogundipe, Silje Eikemo Sande og Ellen K. Aslaksen: Et kunnskapsbasert og langsiktig mangfoldsarbeid, Kulturrådet 2020, særlig kap. 2 s. 15–27. <https://www.kulturradet.no/vis-publikasjon/-/et-kunnskapsbasert-og-langsiktig-mangfoldsarbeid>

12 Et kunnskapsbasert og langsiktig mangfoldsarbeid, s. 15. <https://www.kulturradet.no/vis-publikasjon/-/et-kunnskapsbasert-og-langsiktig-mangfoldsarbeid>

Innspillene

Kulturøkonomi

Innspill 1: En kunnskapsbasert utvikling

Mål	En bærekraftig utvikling av kulturnæringen i Norge – både økonomisk, miljømessig og sosialt – må sikres gjennom kunnskapsbasert utvikling, med særlig vekt på et styrket kunnskapsgrunnlag på de økonomiske mekanismene i kunst- og kulturbransjen.
Bakgrunn	<p>Verdikjedene i kulturøkonomien er omfattende, komplekse og sammensatt. Ikke minst under koronapandemien har det blitt tydelig både hvor seiglivet og hvor utsatt kulturøkonomien er. Det er også store forskjeller i kulturnæringen, og blant annet tilgang til publikum og private penger, potensialet knyttet til kulturturisme og andre økonomiske og sosiale ringvirkninger utenfor institusjonene, samt muligheter og utfordringer knyttet til blant annet digitalisering, internasjonalisering og effektivisering, kan være svært ulikt for ulike kulturaktører.</p> <p>Økt fokus på og behov for digitalisering, større mangfold i befolkningen, økt bevissthet rundt klima og usikkerhet rundt fremtidig offentlig finansiering har skapt et stort omstillingsbehov for hele kultursektoren. For å kunne adressere disse problemstillingene, og utnytte det utappede potensialet for en bærekraftig utvikling som fins på flere av disse områdene, trengs det mer kunnskap.</p> <p>Utvalget mener at det mangler nødvendig kunnskap om og forskning på kulturøkonomien på flere svært sentrale områder, samt bevissthet rundt hvordan disse større faktorene innvirker på sektoren. Utvalget etterspør derfor en bred prioritering av slik kunnskapsinnhenting.</p>
Tiltak	<p>Utvalget utfordrer Kulturdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Kulturrådet og Forskningsrådet til å prioritere og være pådrivere for at det på samfunnsnivå forskes mer på kulturøkonomien, med særlig fokus på:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sammenhengene i økosystemet, verdikjeder og nettverk, finansieringsmodeller, økonomiske og ikke-økonomiske ringvirkninger • Mer omfattende og presise statistikker på økonomiske parametere • Institusjonsøkonomien og den grønne omstillingen • Digitaliseringsøkonomiens konsekvenser, muligheter og utfordringer, for institusjonsfeltet, kunstnere og opphavsrettighetshavere • Det økonomiske potensialet i mangfoldet i befolkningen

Behovet for et styrket kunnskapsnivå

For å sikre en bærekraftig og ambisiøs utvikling av kunst- og kulturnæringen i Norge, og en bedre utnyttelse av både ubrukt potensial og nye muligheter for bransjen, er det nødvendig med en målrettet og prioritert satsing på kunnskapsinnhenting.

Utvalget har i sitt arbeid hatt et gjennomgående fokus på behovet for økt kunnskapstilgang, og behovet for forskning og datagrunnlag påpekes derfor i flere av rapportens innspill og foreslåtte tiltak. Utvalget mener at behovet for et styrket kunnskapsgrunnlag er helt sentralt hvis man skal lykkes med å utvikle en bærekraftig,

fremoverlent og nyskapende kulturnæring, og dermed av avgjørende betydning for at institusjonsfeltet kan styrke sitt marked og inntekstgrunnlag og nå ut til nye og bredere publikumsgrupper.

Mer forskning på sammenhengene i kulturøkonomien

Institusjonsøkonomien er en blanding av offentlig støtte, private midler og billettinntekter, og opererer i tett sammenheng med kunstnerøkonomien og det frie feltet. For at institusjonsfeltet skal kunne bidra til å styrke både sitt inntekstgrunnlag og kulturøkonomien som helhet, ønsker utvalget å peke på behovet for mer kunnskap om sammenhengene i kulturøkonomien. Utvalget er kjent med at det er gjennomført flere omfattende undersøkelser og forskningsrapporter, særlig det siste tiåret, som tar for seg kulturøkonomien og dens verdikjeder og -nettverk¹³. Utvalget viser til disse.

Institusjonsfeltet samarbeider tett med hele verdikjeden i kunst- og kulturøkonomien. Både vederlag og honorarer for kunstneriske produksjon er viktige elementer i kunstnerøkonomien. Utvalget ønsker å peke på hvordan digitalisering og globalisering utfordrer lovverket knyttet til opphavsrett, og også hvordan deler av kunstfeltet stadig støter på nye, krevende, juridiske problemstillinger.

For å kunne finne fremtidsrettede løsninger vil det på noen områder kreves nye måter å samarbeide og lete etter løsninger på. Som et eksempel på slike nye metoder, løfter utvalget frem arbeidet med pilotprosjektet for utstillingshonorar til visuelle kunstnere ved statlig støttede kunstinstitusjoner (2014–2018). Med et samlet budsjett på seks millioner kroner ga pilotprosjektet 24 visningssteder muligheten til å tilby kunstnere bedre betingelser og honorar for utstillingsarbeidet i denne perioden. Gjennom slik pilotering og innspill fra en oppnevnt referansegruppe, bidro prosjektet til å innhente erfaringer om hvordan utstillingshonorar kan forvaltes og praktiseres til beste for stat, visningssted og kunstner.

Utvalget ønsker også å vise til at det er gjort interessante økonomiske ringvirkingsanalyser av flere kulturinstitusjoner de siste årene. Disse kartlegger hvilke økonomiske ringvirkninger institusjonene bidrar til for byen/regionen eller landet. I kapittel 2 løfter utvalget frem kulturens verdi, både den som kan måles økonomisk og den som omhandler de ikke-målbare verdiene og kunstens egenverdi. Utvalget mener det er viktig å i langt større grad synliggjøre og måle de økonomiske ringvirkningene og merverdiene som kunsten bidrar med i samfunnet. Kulturen er ikke en utgiftspost på statsbudsjettet, men en grønn næring i vekst og en katalysator for utvikling i mange regioner.

Statistikker på økonomiske parametere

Utvalget peker på at kultursektoren også har behov for mer omfattende og presise statistikker på økonomiske parametere slik som sysselsetting, verdiskaping, lønnsomhet, salgsdata m.m. Slike statistikker vil gi en økonomisk oversikt over sektoren, innsikt i utvikling, og et sammenlikningsgrunnlag både innenfor sektoren og opp mot andre sektorer i norsk økonomi.

¹³ <https://www.kulturradet.no/vis-publikasjon/-/kultursektorens-okonomi-i-2018>: På oppdrag fra Kulturrådet har Menon Economics, i samarbeid med BI Centre for Creative Industries (BI: CCI) gjennomført en nullpunktanalyse av kultursektorens økonomi. Nullpunktanalysen er en del av et større oppdrag som skal se på de økonomiske konsekvensene av koronakrisen på kultursektoren i 2020.

Styrket kunnskap om det grønne skiftet, digitalisering og mangfold

I tillegg til behovet for prioritert forskning på sammenhengene i kulturøkonomiens økosystemer, verdikjeder og nettverk, og for bedre statistikker på økonomiske parametere, ønsker utvalget å trekke frem et spesielt behov for styrket kunnskap på områdene *institusjonsøkonomien og den grønne omstillingen* (se innspill 2, s. 26), *digitaliseringsøkonomiens konsekvenser, muligheter og utfordringer* (se innspill 6, s. 42) og *det økonomiske potensialet i mangfoldet i befolkningen* (se innspill 8, s. 50). Disse presenteres i kontekst i egne innspill, men må ses i sammenheng med et overordnet behov for en kunnskapsbasert utvikling av kulturøkonomien, og står derfor som naturlige punkter under etterlysningen av en prioritert og målrettet satsing på kunnskapsinnhenting.

» Oslo Economics' samfunnsverdianalyse for Kulturhistorisk museum

I 2018 gjennomførte Oslo Economics en samfunnsverdianalyse for Kulturhistorisk museum (og nytt vikingtidsmuseum)¹. Vikingskiphuset er Norges mest besøkte museum. Historisk museum og Vikingskiphuset hadde til sammen i underkant av 600 000 besøkende i 2017. Kulturhistorisk museum forvalter Norges største arkeologiske samling og verdens største vikingtidssamling.

I samfunnsverdianalysen skriver Oslo Economics følgende:

«Turistforbruket i Oslo utgjorde 21,7 milliarder kroner i 2016. Dette utgjør 26 prosent av det beregnede totale turistforbruket i Norge. KH anslår at den indirekte økonomiske verdiskapingen ved KHM, målt som turistkonsum, er i underkant av 100 millioner kroner per år.»

Analysen viser også til den økte direkte verdiskapingen ved KH siden 2013:

«Kulturhistorisk museum har hatt sterk vekst i både billettinntekter og butikkomsetning. Den totale inntektsveksten fra 2013 til 2017 var på 143 prosent. Moderat prisnivå for inngang til museet sikrer tilgang for alle lag av befolkningen. Barn besøker museet gratis.»

¹ <https://www.khm.uio.no/om/organisasjon/samfunnsverdi-analyse-2018/dokumenter/samfunnsverdi-analyse-2018-kulturhistorisk-museum-nytt-vikingtidsmuseum-.pdf#page=19&zoom=100,109,96>

Innspill 2: Institusjonsøkonomien og det grønne skiftet

Mål Kunst- og kulturfeltet utnytter sitt sterke utgangspunkt og potensiale til å være en pådriver for den grønne samfunnsomstillingen. Institusjonsfeltet utvikler og styrker sin grønne konkurransekraft gjennom å utvikle og teste nye løsninger og muligheter, og møte utfordringene omstillingen innebærer.

Bakgrunn Det satses nå på det grønne skiftet i alle sektorer i samfunnet, og internasjonalt er hele verden på dugnad for å levere til FNs bærekraftsmål mot 2030¹. Kultursektoren, og dens respektive bransjer, har et solid utgangspunkt og potensiale for å bli en viktig bidragsyter i den grønne samfunnsomstillingen. I kultursektoren kan økonomisk vekst fortsatt være et mål, uten at dette trenger å gå på bekostning av miljøet eller føre til økt forbruk. I gjenoppbyggingen av sektoren etter covid-19-pandemien fins det gode muligheter for at næringen kan vokse i en mer bærekraftig og grønn retning.

Mange kulturinstitusjoner har allerede gått i front og har en sterk tilnærming til begrepet bærekraft, både med tanke på drift og som et formidlingstema. Det har også blitt igangsatt og gjennomført flere større satsinger og initiativer for å bidra til et mer miljøvennlig kunst- og kulturliv. Slike initiativ og satsinger er både verdifulle og nødvendige for å finne frem til nye, bærekraftige løsninger.

En grønn og bærekraftig utvikling for kultursektoren krever et sterkere kunnskapsgrunnlag om sektoren, bransjene og institusjonenes klimamessige innvirkning og muligheter for tilpasning og fremtidig vekst. Det er også nødvendig med en tilpasningsdyktig og økonomisk robust sektor, og det trengs derfor investeringer og tiltak som intensiverer og istandsetter aktørene til å bli mer klimamessig bærekraftig i de kommende årene, gjennom målrettede satsinger og samarbeid.

Tiltak Utvalget utfordrer både politikere, Kulturrådet og det øvrige virkemiddelapparatet til å i langt større grad enn i dag bidra til å istandsette, insentivere og ansvarliggjøre kultursektoren til å utvikle grønnere løsninger og en grønnere næring.

Utvalget anbefaler:

01. Økte midler til forskning og andre tiltak for å bedre kunnskapsgrunnlaget om kulturinstitusjonenes muligheter for tilpasning og fremtidig vekst innenfor det grønne skiftet, og til å tilgjengeliggjøre dette kunnskapsgrunnlaget.
02. En større, tverrgående satsing igangsatt av virkemiddelapparatet i samarbeid med kulturinstitusjonene og eksterne kompetansemiljøer på grønn omstilling. Tiltak bør bl.a. inkludere insentiver til grønnere praksis (søkbare ordninger) for å øke omstillingskompetansen, nye investeringer i f.eks. grønn innovasjon, oppdaterte og samlende retningslinjer, ressurser og verktøy m.m. Arbeidet bør forankres bredt i kunst- og kulturorganisasjonene, hos Kulturrådet og hos andre relevante aktører (kunstnere, næringsaktører, kommuner, forskningsmiljøer, lokalt kulturliv m.m.).

¹ <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal>

En grønn og bærekraftig kulturøkonomi

Kultursektoren, og dens respektive bransjer, har et sterkt utgangspunkt og stort potensiale for å bidra inn i og være pådriver for den grønne samfunnsomstillingen. Kultursektoren er en sektor hvor økonomisk vekst fortsatt kan være et mål, uten at dette nødvendigvis trenger å gå på bekostning av miljøet eller føre til økt forbruk. Produksjonen og formidlingen som utgjør institusjonenes kjernevirksomhet, er lite klimaintensive, og kultursektoren har gode forutsetninger for å øke den grønne konkurransekraften. Kunst- og kulturinstitusjonene og kunstnerne bidrar også til å skape forandringsprosesser og inspirere til handling gjennom det kunstneriske innholdet og historiefortelling som tar for seg miljø- og klimaspørsmål.

Grønnere løsninger og bærekraftig omstilling blant kulturinstitusjonene kan også gi betydelige besparelser på sikt, og dermed bidra til å styrke institusjonsøkonomien. Grønn innovasjon og utvikling av nye verktøy kan bidra til å gjøre de enkelte institusjonenes virksomhet mer miljømessig bærekraftig, og kan også ha kommersiell verdi i nordisk og internasjonal kultursektor.

En slik utvikling fordrer imidlertid offentlige investeringer og ambisiøse, koordinerte satsinger. Dersom kultursektoren skal kunne utnytte det fulle potensialet som ligger i å bidra til og gjennomføre det grønne skiftet, mener utvalget det må igangsettes flere gjennomgripende tiltak og større satsinger *samtidig*. Det handler om å ansvarliggjøre, istandsette og incentivere kulturlivet og kulturinstitusjonene til å utvikle grønnere løsninger og en grønnere næring, gjennom målrettede satsinger og samarbeid.

» *British Council, The Missing Pillar – Culture’s Contribution to the UN Sustainable Development Goals*

‘The Missing Pillar’ utforsker kulturens plass i FNs bærekraftsmål gjennom forskning, politikk og praksis. Rapporten analyserer hvordan kunst og kultur, som sektor og som kreativ prosess, kan inngå innenfor en rekke bærekraftsmål og indikatorer, gjennom å se nærmere på virkningen av 11 British Council programmer.

Rapporten argumenterer for at kultur burde forstås som den bærekraftige utviklings fjerde søyle. Anbefalingene tar til orde for at bærekraftsmålene burde tilgjengeliggjøres for kultursektoren, at de burde inkorporeres i planleggingen og leveransen av initiativer og prosjekter, og at virkningen deres burde måles. Videre peker rapporten på behovet for en inkluderende tilnærming som involverer lokalsamfunn og lokale aktører for å forstå tverrgående behov og økosystemer.

Muligheter for tilpasning og vekst

Utvalget ønsker å peke på hvordan mange kulturinstitusjoner allerede har gått i front og har en sterk tilnærming til begrepet bærekraft, både med tanke på drift og som et formidlingstema. Særlig festivalene har utpekt seg som ledende i å kartlegge muligheter, iverksette og videreutvikle grønnere løsninger i sektorsammenheng.

I løpet av de siste årene har flere institusjoner og bransjeaktører, på egenhånd eller gjennom «grønne samarbeid», tatt grep for å utvikle verktøy som kan bidra til å gjøre de enkelte kunstfelt og bransjer mer miljømessig bærekraftige. Miljømerket Grøn Festival er et slikt eksempel; merket er et verktøy som møter behovet til de mindre organisasjonene som ikke har ressurser til det omfattende arbeidet som annen miljøsertifisering ofte innebærer.

Den danske avisen Kristeligt Dagblad, hadde 28. august 2021 en helsides oppslag med overskriften Det er noget grønt i gære på teatrene. Her kan vi blant annet lese: *"En ny grøn hensigtserklæring skal gøre landets teatre mere bæredygtige. Kostumer og parykket skal lånes ud. Teaterbygningerne skal energieffektiviseres. Mad og bar skal være bæredygtig, og scenografien genanvendelig."*

Der er noget grønt i gære på teatrene

En ny grøn hensigtserklæring skal gøre landets teatre mere bæredygtige. Historisk set har teatret tradition for at være aktivistisk på samfundets vegne, men det er først nu, at de begynder at forholde sig til deres egen rolle, siger teaterforsker

» Illustrasjon: Kristeligt Dagblad, 28. august 2021

Slike bransjeinitiativ og samarbeid er både verdifulle og nødvendige for å finne frem til nye, bærekraftige løsninger tilpasset feltenes egenart og bransjenes utgangspunkt og behov. Utvalget mener det er behov for å skalere opp investeringen i slike prosjekter, for eksempel gjennom etablering av et grønt innovasjonsprogram for nye løsninger blant kulturinstitusjonene.

For å muliggjøre og understøtte slike initiativ og prosjekter, er det behov for et bredere og styrket kunnskapsgrunnlag om kulturinstitusjonenes muligheter for fremtidig vekst og behov for tilpasning. Kunnskapsgrunnlaget bør utbedres på både bransje- og sektornivå, og midler må vies til både forskning og kartlegging, samt investering i pilotering og samarbeidsprosjekter blant kulturinstitusjoner og bransjeaktører.

Koordinerte satsinger for et mer miljøvennlig kunst- og kulturliv

Det har de siste årene blitt igangsatt og gjennomført flere større satsinger og initiativer for å bidra til et mer miljøvennlig kunst- og kulturliv. Utvalget oppfordrer virkemiddelapparatet til å la seg inspirere av disse, og til å benytte seg av initiativtakere og kompetansemiljøer som ressurser i planleggingen og gjennomføringen av fremtidige satsinger.

Nasjonalt viser utvalget spesielt til *Grønt veikart for kunst- og kultursektoren*¹⁴, lansert i mars 2021. Veikartet gir en overordnet status, setter konkrete mål og foreslår en rekke tiltak for å redusere klimaavtrykket i kunst- og kultursektoren.

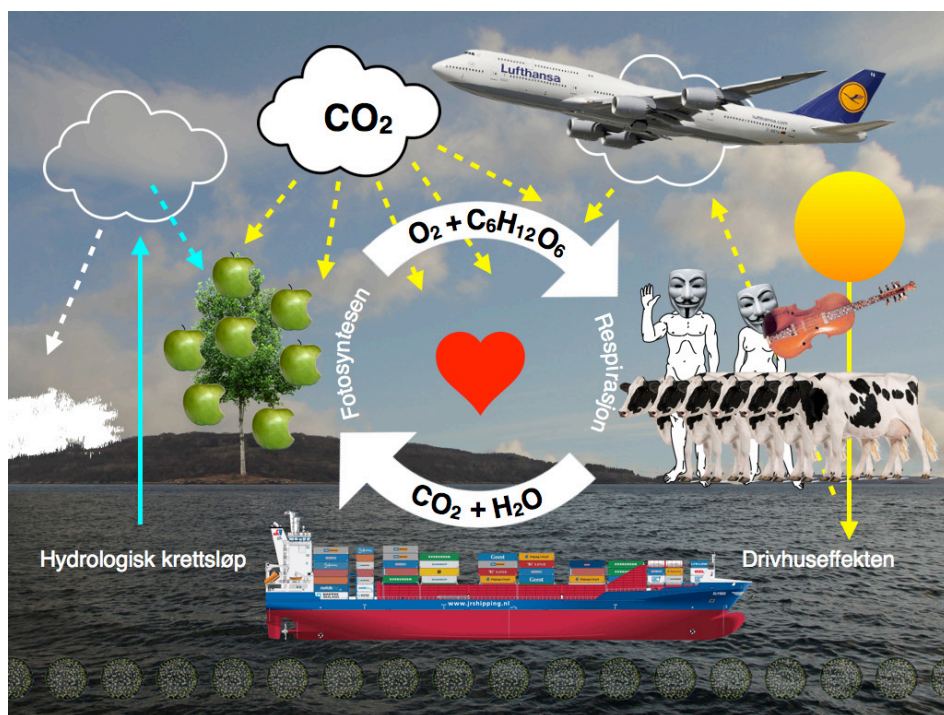
Utvalget ønsker også å løfte frem CICERO Senter for klimaforskning og filmselskapet Babusjkas pågående arbeid med et prosessverktøy som skal bidra

¹⁴ <https://xn--grntveikart-hgb.no/>

til at kultursektoren kan redusere sitt klimaavtrykk¹⁵. Verktøyet skal fungere som klimamålekalkulator, og tiltakslisten skal utformes i samarbeid med produsenter ved pilotselskapene, Den Norske Opera og Ballett og Øyafestivalen.

Internasjonalt ønsker utvalget å peke på større initiativ som for eksempel *Culture Action Europe*, et stort europeisk nettverk av tverrfaglige kulturelle nettverk, institusjoner, kunstnere, aktivister, akademikere og beslutningstakere. De har gått sammen om en rapport som beskriver kunst- og kulturlivets bidrag i The European Green Deal¹⁶.

Norge kan også lære av aktører som Julie's Bicycle (UK)¹⁷, et førende ressursmiljø basert i Storbritannia. Julie's Bicycle arbeider for å mobilisere kunst- og kultursektoren til å iverksette tiltak mot klima- og miljøkrisen og tilbyr blant annet rådgivning, verktøy og miljøsertifisering, basert på ledende forskning på den kulturelle og kreative næringens miljøinnvirkning. Organisasjonen er leveransepartner for Arts Council Englands Environmental Programme.

➤ Fra prosjektet Melting, av Amund Sjølie Sveen. Han var en av bidragsyterne på Kulturrådets årskonferanse 2018. Kilde: <https://www.amundsveen.no/project/melting/>

¹⁵ <https://www.cicero.oslo.no/no/posts/prosjekter/verktoy-for-reduksjon-av-co2-avtrykk-i-norsk-kultursektor#>

¹⁶ <https://cultureactioneurope.org/advocacy/cultures-contribution-to-the-european-green-deal/>.

¹⁷ <https://juliesbicycle.com/why-we-exist/about-us/>

Innspill 3: Et helhetlig og styrket virkemiddelapparat for næringsutvikling

Mål	Det må tilrettelegges for bedre utnyttelse av verdiskapingen på kunst- og kulturfeltet gjennom et helhetlig, styrket og velfungerende virkemiddelapparat for næringsutvikling.
Bakgrunn	<p>Kunst og kultur er en viktig økonomisk bidragsyter i samfunnet. Likevel er virkemiddelapparatet for næringsutvikling ikke i stor nok grad tilpasset aktører innen kulturell og kreativ næring, selv etter flere år med satsing på denne næringen. Virkemiddelapparatet for kunst og kultur er i hovedsak rettet mot kunstnerisk produksjon og formidling. Den kulturelle og kreative næringens arbeid med å omsette kulturprodukter i inntekter må i langt større grad enn i dag både anerkjennes og legges bedre til rette for, gjennom et virkemiddelapparat som også er tilpasset næringsutvikling på kunst- og kulturfeltet.</p> <p>For at feltets potensiale for et styrket inntekstgrunnlag skal kunne realiseres, er det nødvendig med et treffsikkert og helhetlig virkemiddelapparat. Utvalget foreslår derfor et sett med ulike tiltak som bør iverksettes av ulike instanser.</p>
Tiltak	<ol style="list-style-type: none"> 01. Et Innovasjon Norge som ytterligere styrkes i sitt mandat og rammebetingelser for å styrke kulturell og kreativ næring 02. Styrke mulighetene for kapitaltilgang gjennom å utrede og utbedre låne- og garantiordninger 03. Et harmonisert regelverk for merverdiavgift med lav mva-sats på all kulturnæring 04. Styrket satsing på kultureksport 05. Tilskuddsordning(er) for utvikling og innovasjon på institusjonsfeltet

Innovasjon Norge

Innovasjon Norge (IN) er det sentrale norske kompetanseorganet og virkemiddelapparatet for næringsutvikling. Skal IN kunne bidra målrettet og treffsikkert til å utvikle norsk kulturnæring, er det avgjørende at de styrkes kraftig i sitt mandat og rammebetingelser for å styrke kulturell og kreativ næring. Utvalget anbefaler også at kompetansen om kulturnæringen styrkes i IN. Dette gjelder i særlig grad IN sine regionledd.

Innovasjon, utvikling og vekst krever tilgang på kapital. En utredning av låne- og garantiordningene kan sørge for at de treffer kulturnæringen bedre. Tilskuddsordninger for utvikling og innovasjon, samt ordninger som stimulerer til bærekraftig omstilling, vil kunne styrke kapitaltilgangen og legge grunnlag for vekst. Utvalget oppfordrer også til å tilrettelegge for innovasjonsfellesskap på tvers av sektorer, se innspill 7 (s. 47) om møteplasser.

Mva-regelverket

En forutsetning for næringsutvikling er gode og ryddige rammevilkår. Merverdiavgift-regelverket for kultur er svært sammensatt og med mange unntak. Dette bidrar til

at merverdiavgift akkumuleres i verdikjeden, og ulik tolkning og praksis bidrar til konkurransevridning i næringene. En harmonisering av mva-regelverket med flat, lav sats for hele kulturnæringen vil være en betydelig forenkling og styrke næringens konkurransekraft. Ordninger og programmer hos blant annet Forskningsrådet bør i langt større grad tilpasses og åpnes opp for den kulturelle og kreative næringen.

Kultureksport fra Norge og Sápmi

Utvalget ønsker å peke på de uutnyttede mulighetene som ligger i å øke kultureksporten fra Norge og Sápmi. En styrking av norsk og samisk kunst- og kultureksport krever en velfungerende verdikjede, kapital, kompetanse, internasjonalt nettverk og målrettet satsing over flere år. Kultureksport er et komplekst felt. Utvalget ønsker likevel å peke på at det i langt større grad enn i dag bør legges til rette for nettverksbygging, utforskning, tilskuddsordninger, samarbeid og kompetansebygging for å styrke de mulighetene som ligger i eksport fra institusjonsfeltet.

Utvalget viser til en velfungerende modell for en slik bred satsing, eksportprogrammet «Ut i verden», i regi av Innovasjon Norge. Programmet gjennomføres i hovedsak i samarbeid med organisasjonene i Norwegian Arts Abroad (NAA)¹⁸. Det er per i dag ingen felles organisasjon hos NAA som representerer institusjonsfeltet. Det bør vurderes om det er formålstjenlig for teaterinstitusjoner i Norge å jobbe tettere med organisasjonene i NAA for økt fokus på å selge norsk scenekunst internasjonalt. Tiltaket som kan utprøves er å utarbeide en tilskuddsordning i NAA som kan gjelde for institusjonene spesielt (gjørne i samarbeid med Stiftelsen Danse- og Teatersentrum, som i utgangspunktet støtter frie grupper og ikke har hovedfokus på institusjoner).

Internasjonalt har det de siste årene vært stor interesse for samisk og urfolk. Samisk samtidskunst, film, musikk og design spesielt opplever en stor internasjonal markedsetterpørsel. Som et ledd i å styrke kultureksporten ønsker utvalget å peke på at det i dag ikke fins noen strategisk plan for eksport av samisk kunst og kultur, men både Samisk internasjonale filminstitutt og Office for Contemporary Art Norway (OCA) melder om en stadig økende etterspørsel etter samisk visuell kunst og film.

Et konkret forslag for bedre tilrettelegging av mulighetene for eksport er å se på opprettelsen av et nordisk eksportkontor for samisk kunst og kultur, som samarbeider tett med eksisterende nordiske eksportkontorer om kompetanseutvikling, nettverk og internasjonalisering (se også innspill 10, s. 60).

Tilskuddsordning for utvikling og innovasjon på institusjonsfeltet

Institusjonsfeltet i Norge er bredt sammensatt, og for mange aktører er det for lite kapasitet og ressurser til å gjøre utviklingsprosjekter for å styrke inntektsgrunnlaget og nå nye publikumsgrupper. Utvalget viser til Kulturrådets satsing på kulturell og kreativ næring. Utvalget mener at denne type satsinger må styrkes i fremtiden, og fortsatt innebære tilskuddsordning(er) for utvikling og innovasjon, publikumsutvikling og pilotering, spesielt rettet mot institusjonsfeltet.

¹⁸ Nettverket Norwegian Arts Abroad legger til rette for profilering av Norge i utlandet gjennom å forvalte tilskuddsordninger av kunstfaglig, nærings- og eksportrettet art. Norwegian Arts Abroad består av Stiftelsen Danse- og Teatersentrum (DTS), Office for Contemporary Arts Norway (OCA), Norsk Filminstitutt, Norwegian Crafts, Music Norway, Norsk Design- og Arkitektursenter (DogA) og NORLA, Senter for norsk litteratur i utlandet.

For å nå et større og bredere publikum, og for å teste ut nye forretningsmodeller, trengs det risikomidler til prosjekter, piloter og samarbeidsprosjekter. Erfaringer med for eksempel Kulturrådets Utviklingsprogram for institusjoner¹⁹ viser at denne typen tilskuddsmidler kan gi gode resultater og måloppnåelse, samt en langvarig effekt for institusjonene med overføringsverdi for feltet.

» *Festspillene i Nord-Norge og publikumsutviklingsprosjektet Festspillpilotene*

Festspillene i Nord-Norge¹ mottok i 2019 400 000 kroner i tilskudd fra Kulturrådets Utviklingsprogram for institusjoner for å gjennomføre prosjektet «Festspillpilot 3.0».

Festspillene i Nord-Norge (FINN) startet publikumsutviklingsprosjektet Festspillpilotene i 2016 med et spørsmål: «Kan kunsten bli viktig for alle?». Etter tre år med festspillpiloter og en utviklet betaversjon av en digital løsning, var konklusjonen et klart ja.

Den første gruppen Festspillpiloter besto en gjeng Harstadfolk som kjente seg igjen i beskrivelsen av det å være ikke-brukere – altså at de bodde i Harstad, men ikke benyttet seg av kulturtilbudet i løpet av de 8 dagene Festspillene i Nord-Norge arrangeres i hjembyen. Gjennom en prosess på ca. 3 måneder deltok de i workshops, en studietur, og gikk på et stort antall forestillinger under Festspillene.

Resultatet etter dette første året var at samtlige deltakere rapporterte om både personlig utvikling og et nytt forhold til kunst. FINN gjentok opplegget to år til, der både metode og opplegg ble videreutviklet. Til grunn for prosjektet lå ønsket om at kunst og kultur skal bli viktigere for flere og nå ut til et større og bredere publikum. Etter tre år og tre kull med deltagere kunne FINN konkludere med å ha funnet en metode og en prosess som gjorde det mulig å skape ekte interesse og entusiasme for kunst. Utfordringen var at prosessen både var tidkrevende og personavhengig.

I 2020 satte FINN i gang en ny pilot, Festspillpilot 3.0, med mål om å overføre og tilgjengeliggjøre metoden gjennom et digitalt grensesnitt, og for å undersøke om deltakerne ville få noe av den samme effekten i løpet av en kort økt.

Den unike digitale løsningen i Festspillpilot 3.0 kan være en spennende plattform å utforske også for andre norske kulturinstitusjoner. Festspillene har nå inkludert piloten i Den kulturelle skolesekken, der elevene får oppleve verk fra Nasjonalmuseet, Astrup Fearnley Museet, Henie Onstad Kunstsenter og Nordnorsk Kunstmuseum via lyd, video, bilder, interaksjon og VR-opplevelser. Målsetningen er at Festspillpilot 3.0 skal:

¹ <https://festspillnn.no/nb/informasjon/om-festspillene/om-oss>

¹⁹ <https://www.kulturradet.no/stotteordning/-/vis/utviklingsprogram-for-kulturinstitusjoner>

- Fungere som en «teaser» som vekker nysgjerrighet hos publikum både i forhold til kunst og til det de omgir seg med for øvrig
- Gi publikum en grunnleggende forståelse av hvilken rolle kunsten spiller og har spilt i samfunnsutviklingen
- Gi publikum tilgang til en metode for å reflektere rundt, og snakke om, kunst
- Bidra til ny refleksjon omkring hvordan publikum betrakter sine visuelle og estetiske omgivelser og hverdag

FINN har ønsket å gjøre kunst tilgjengelig via VR-teknologi, altså å gå fra fysiske kurs med oppmøte, til en digital variant der mange kan delta samtidig. En av de viktigste innsiktene som har vært førende for de valgene de har gjort i prosessen, har vært at deltakerne skulle få muligheten til å reflektere selv, og ikke minst at interaksjon skulle være et krav. Dette så FINN fra gruppene med ikke-brukere som var med på studietur, at det å etablere et språk og det å se andres ord knyttet til samme opplevelse, var avgjørende for å føle mestring i møte med kunsten.

» Festspillene i Nord-Norge ville gjøre kunst tilgjengelig for flere, blant annet via VR-teknologi der mange publikummere kan delta samtidig. FINN lærte fra den første publikumspiloten at interaksjon og refleksjon var viktig for å at det nye publikummet skulle føle en mestring i møte med ukjent og ny kunst. Foto: Lars Opstad

Innspill 4: Økte investeringer og nye internasjonale samarbeid

Mål	Det stimuleres til økte investeringer i institusjonsfeltet og i kultursektoren fra det private næringslivet, og gjennom mulighetene som ligger i samarbeid og eksponering fra større internasjonale prosjekter. Den norske kunst- og kultursektoren styrker sin internasjonale konkurranseevne og innovasjonskraft gjennom tilgang til internasjonal strategisk kompetanse.
Bakgrunn	<p>For å øke konkurransekraften og den totale investeringen i kunst- og kultursektoren trengs det ulike tiltak som henter midler og kompetanse utenfor det eksisterende virkemiddelapparatet. Dette kan blant annet være skattefradrag for gaver og donasjoner til kulturinstitusjoner, og en styrking av gaveforsterkningsordningen.</p> <p>Utvalget foreslår blant annet å undersøke mulighetene for en helt ny ordning i internasjonale satsinger, etter modell av «prosent for kunst»-ordningen for statlige bygg som forvaltes av KORO (Kunst i offentlige rom)¹. Målet er flere finansieringsmuligheter som kan bidra til å fremme kunst og kultur fra Norge internasjonalt, øke antall oppdrag i tverrfaglige prosjekter og nå ut til et nytt og større internasjonalt publikum.</p> <p>For å styrke den internasjonale konkurranseevnen og innovasjonskraften til kunst og kultur fra Norge, anbefales det at Kulturrådet oppretter et internasjonalt rådgivende utvalg som kan bidra med analyser og gi forslag til tiltak og strategiske prosesser for den norske kunst- og kultursektoren. Slike utenfra-blikk kan være verdifulle for en strategisk og målrettet satsing på innovasjon.</p>
Tiltak	<ol style="list-style-type: none"> 01. Skattefradrag for gaver og donasjoner til kunst- og kulturinstitusjoner 02. Kartlegge insentivordninger i utlandet med overføringsverdi for Norge, og utrede mulighetene for å utvide gaveforsterkningsordningen til å bli et verktøy som stimulerer givere i større grad 03. Utrede en «KORO-modell» med lovpålagte og øremerkede investeringer i kunst og kultur fra Norge ved internasjonale satsinger 04. Kulturrådet etablerer et uavhengig internasjonalt rådgivende utvalg bestående av internasjonale eksperter til å gi råd om kultur- og innovasjonspolitik

¹ <https://koro.no/om-koro/kort-om-koros-historie/>

Skattefradrag for gaver og donasjoner til kunst- og kulturinstitusjoner

Utvalget mener det ligger interessante muligheter for å styrke institusjonsfeltet og kunst- og kulturfeltet dersom det etableres en insentivordning som stimulerer private givere/donorere til økt engasjement og bidrag til kunst og kultur gjennom pengegaver og sponsorsamarbeid, herunder å innføre skattefradrag for gaver og donasjoner tilsvarende det som gjelder for ikke-statlige, frivillige organisasjoner (NGO-er, eller *Non-Governmental Organizations*).

For bedrifter som yter sponsorstøtte er den sentrale problemstillingen hvorvidt støtten anses som en ikke-fradragsberettiget gave eller som kostnad som er fradragsberettiget for bedriften jf. skatteloven § 6-1.

Det finnes en ordning som gir skattefradrag til frivillige organisasjoner med et maksbeløp på 50.000 kroner²⁰, men denne ordningen gjelder per i dag ikke for kulturfeltet. Utvalget mener at ordningen bør utvides til å også gjelde kunst- og kulturfeltet.

Kartlegge insentivordninger

Internasjonalt finnes det en rekke eksempler på insentivordninger som fører til økte investeringer og privat kapital til kulturinstitusjoner spesielt. Utvalget oppfordrer virkemiddelapparatet til å kartlegge og utrede relevante insentivordninger med overføringsverdi til Norge, og anbefaler at kartleggingen tar for seg ordninger fra fortrinnsvis USA, Canada, Danmark, Storbritannia, Sverige, Finland og Nederland.

I Norge er det innført en insentivordning som skal stimulere til økt privat finansiering av kunst og kultur gjennom pengegaver: gaveforsterkningsordningen, som ble innført i 2014. Formålet med ordningen er å utløse en gaveforsterkning til mottakeren, ordinært på 25 prosent av gavebeløpet.

Utvalget viser til at denne ordningen i mindre grad stimulerer private givere til økt bidrag og sponsorgaver, da det ikke gis forsterkningsmidler til den delen av beløpet som anses å være reklameverdi. Gaveforsterkningsordningen fungerer i sin nåværende form som et insentiv til institusjonene, og utvalget mener det må sees nærmere på muligheten for å utvide gaveforsterkningsordningen til å bli et verktøy som også stimulerer givene i større grad.

Utrede en «KORO-modell» – lovpålagte og øremerkede midler til investeringer i kunst fra Norge ved internasjonale satsinger

For å øke den totale investeringen i kunst og kultur fra Norge, foreslår utvalget å undersøke mulighetene for en helt ny ordning i internasjonale satsinger, etter modell av «prosent for kunst»-ordningen for statlige bygg som forvaltes av KORO. Målet er flere finansieringsmuligheter som kan bidra til å fremme kunst og kultur fra Norge internasjonalt, øke antall oppdrag i tverrfaglige prosjekter og nå ut til et nytt og større internasjonalt publikum. Det kan være hensiktsmessig at Kulturdepartementet og Utenriksdepartementet samarbeider i utredningen av et slikt tiltak.

KORO er det nasjonale organet som fungerer som oppdragsportal innenfor kunst, kunsthåndverk og design til offentlig bygg. Gjennomføring av kunstprosjekter i nye, statlig eide bygg har siden opprettelsen i 1977 vært KORO sin hovedoppgave. I 1998 ble ordningen styrket ved at det automatisk skal settes av en prosentandel av byggebudsjettet til kunst i alle statlige byggeprosjekter. Satsen varierer fra 0,5 til 1,5 prosent avhengig av type bygg, dets tilgjengelighet, antall brukere og grad av offentlighet. Byggets betydning og symbolverdi tillegges også vekt²¹.

Utvalget mener at det ligger en interessant mulighet i å teste ut en ordning etter samme modell: At det ved internasjonale satsinger og internasjonale statlige

20 <https://www.skatteetaten.no/satser/gaver-til-frivillige-organisasjoner/>

21 <https://koro.no/arbeidsomrade/statlige-bygg/> / <https://koro.no/content/uploads/2014/11/KONGELIG-RESOLUSJON.pdf>

byggeprosjekter (temporære og permanente) skal settes av en fast, lovpålagt prosentsats av den totale investeringen til å investere i norske kunst- og kulturuttrykk, gjennom kjøp eller fremvisning. Denne prosent-investeringen burde legges inn som krav til organisasjoner, bedrifter eller institusjoner som får helt eller delvis statlig støtte til internasjonale byggeprosjekter, og burde inngå i budsjett og gjennomføringsplaner.

Som et eksempel viser utvalget til Norges deltagelse under den kommende verdensutstillingen Dubai EXPO 2020²² (nå 2021 pga. covid-19). Norge deltar i denne utgaven av EXPO med egen paviljong, og det er forventet 25 millioner besøkende. Her fremmes Norge som havnasjon, og det skal vises frem norske innovasjonsprosjekter innenfor bærekraftig grønn (og blå) teknologi. Dette er et tema som også har høy aktualitet i norsk samtidskunst.

Innovasjon Norge skriver følgende om utstillingens forutsetning:

«Utstillingen forutsettes å være en reise innen norske havindustrier og havteknologier hvor de besøkende enten de er fagbesøkende eller turister skal oppleve dette på en engasjerende, utfordrende, lærerik og spennende måte. Det legges til grunn at besøkende til den norske paviljongen skal overraskes med wow-effekter.»²³

Utvalget ønsker å fremheve EXPO 2020 som en betydelig og gledelig satsing fra norsk side, med henblikk til å vise frem fremragende norsk arkitektur og design i paviljongen. Det ville etter utvalgets oppfatning likevel ha styrket paviljongen om det også lå en øremerket investering i øvrige norske kunstuttrykk som kunne bidratt i programmet (musikk, scenekunst, visuell kunst, litteratur m.v.).

Internasjonalt rådgivende utvalg

Det fins i dag ikke noe internasjonalt sammensatt faglig utvalg som tar for seg spørsmål knyttet til utviklingen av kunst- og kultursektoren i Norge, og som kan bidra konstruktivt inn med råd til det norske ut fra en større kontekst enn det nasjonale. For bedre å kunne stimulere til et nyskapende og mangfoldig kunst- og kulturliv, bidra til samhandling og rådgi staten i kulturspørsmål, bør Kulturrådet og det øvrige virkemiddelapparatet ha tilgang til et internasjonalt rådgivende utvalg som kan bidra med analyser og gi forslag til tiltak og strategiske prosesser for den norske kunst- og kultursektoren.

Utvalget anbefaler derfor at Kulturrådet etablerer et internasjonalt rådgivende utvalg, utnevnt av administrerende direktør. Utvalget skal være uavhengig og bestå av internasjonale eksperter, og skal engasjeres for å gi råd om kultur- og innovasjonspolitik.

Utvalget har latt seg inspirere av at Forskningsrådet i 2019 etablerte et internasjonalt fagråd for å få tilgang til vurderinger av virksomheten og det norske forsknings- og innovasjonssystemet utenfra²⁴. Fagrådet kommer med forslag til tiltak, deltar i strategiske prosesser, og utformer policy-notater. Blikket utenfra er særlig verdifullt når det gjelder å sette radikale innovasjoner på dagsorden, og få innspill til mer

²² <https://www.innovasjon Norge.no/no/om/nyheter/2019/expo2020dubaibygge/>

²³ Hentet 30.08.2019, på side 39 paragraf 5.0

²⁴ Forskningsrådets internasjonale utvalg (forskningsradet.no)

omfattende endringsbehov. Gjennom å legge til rette for jevnlige samtaler og bidrag fra såkalt «kritiske venner», som gir råd til det norske ut fra større kontekst enn det nasjonale, gir det mulighet til å få analyser som utfordrer kraftigere.

Selv om Forskningsrådets internasjonale rådgivende utvalg gir svært relevante analyser og innspill også sett fra kulturfeltet, er det likevel sjelden – om enn aldri – at kunst og kultur vil være i søkelyset her. I kjølvannet av covid-19-pandemien har det blitt etablert et eget internasjonalt advisory board for kunst- og kultursektoren, som opererer globalt²⁵. Et feltspesifikt utvalg vil kunne gi dype analyser og bred benchmark av kulturfeltet, men det fanger ikke opp det tverrsektorielle som anses som vesentlig for de mer omfattende endringsbehovene. Begge disse perspektivene bør adresseres i et internasjonalt rådgivende utvalg for kunst- og kultursektoren etablert av Kulturrådet.

↘ Den Norske Opera & Ballett. Foto: Erik Berg

25 Advisory Board for the Arts, UK, <https://www.advisoryboardarts.com/>

Innovasjon

Innspill 5: Kultur og teknologi

Mål	Økt kunnskap og forskning på krysningen mellom kultur og teknologi, slik at institusjonene kan utvikle styrkede publikumsopplevelser og i større grad utløse potensialet i møte med ny teknologi.
Bakgrunn	<p>Det ligger et stort uutnyttet potensial for økonomiske vekst i krysningen mellom kunst, underholdning og teknologi. Men feltet trenger et markant løft for å istandsettes til å utløse dette potensialet, med blant annet insentiver, satsinger og forskningsmidler rettet mot større innsikt i kulturinstitusjonenes utfordringer og muligheter i møte med teknologi og digitalisering. Det mangler kunnskap og kompetanse rundt de mange aspektene ved ny teknologi og digitale verktøy og metoder. Det er også behov for mer innsikt i hvordan digitaliseringen former publikumsadferd og kulturkonsum, samt kulturopplevelser. Utvalget ser det som hensiktsmessig å tilrettelegge for mest mulig samarbeid for å satse på dette innsikts- og kunnskapsarbeidet.</p> <p>Utvalget mener at prosjekter i krysningen kultur og teknologi i langt større grad må være et satsingsområde og få større andeler av de støtteordningene som allerede eksisterer innenfor forskning og utviklingsarbeid (FoU), hos blant annet Innovasjon Norge, Forskningsrådet, Skattefunn m.fl. Det må stimuleres til økt kunnskap og forskning og en styrking av hele virkemiddelapparatet på krysningsfeltet kultur og teknologi.</p>
Tiltak	<p>Økt kunnskap og forskning på krysningen mellom kultur og teknologi, som i første rekke må rettes mot:</p> <ol style="list-style-type: none"> 01. Digitaliseringens økonomiske konsekvenser og muligheter for institusjonsfeltet, men også for kunstnere og for opphavsrettighetshavere 02. Publikumsadferd, digital kompetanse og forventninger, og kulturkonsum og betalingsvilje (særlig med hensyn til digitale kunst- og kulturprodukter og produksjoner)

Økt kunnskap og forskning på krysningen mellom kultur og teknologi

Selv om enkelte av de kulturelle og kreative næringene er drivere for innovasjon og teknologiutvikling, blir ofte aktører og institusjoner innenfor kunst- og kulturfeltet sittende i passasjeret, og ikke ved rattet. Dermed bidrar også sjelden kulturinstitusjonene som premissleverandører inn i egen teknologiske utvikling. Utvalget mener det ligger et stort uutnyttet potensial for økonomiske vekst i krysningen mellom kunst, underholdning og teknologi, men at feltet trenger et markant løft for å istandsettes til å utløse dette potensialet.

Utvalget opplever at det har vært for få insentiver, satsinger og forskningsmidler rettet mot innsikt i kulturinstitusjonenes utfordringer og muligheter i møte med teknologi og digitalisering. Blant annet mangler det kunnskap og kompetanse rundt de mange aspektene ved ny teknologi og digitale verktøy og metoder, noe som hindrer kontroll og eierskap, og evnen til å gripe mulighetene i krysningsfeltet mellom kultur og teknologi. Det er også behov for mer innsikt i hvordan digitaliseringen former publikumsadferd og kulturkonsum, samt kulturopplevelser.

Utvalget ser det som hensiktsmessig å tilrettelegge for mest mulig samarbeid for å satse på dette innsikts- og kunnskapsarbeidet. Samarbeidet bør inkludere relevante forskningsmiljøer, teknologiaktører og startup-miljøer, virkemiddelapparatet og kulturfeltet selv.

Prosjekter i krysningen kultur og teknologi må i langt større grad være et satsingsområde og få større andeler av de støtteordningene som allerede eksisterer innenfor forskning og utviklingsarbeid (FoU), hos blant annet Innovasjon Norge, Forskningsrådet, Skattefunn og diverse låneordninger. Det må stimuleres til økt kunnskap, innsikt og forskning på krysningen mellom kultur og teknologi gjennom en styrking av hele virkemiddelapparatet.

Digitaliseringsøkonomien

Den digitale utviklingen i samfunnet, og koronapandemiens akselererende effekt på denne, særlig innen kunst- og kulturfeltet, har tydelig forsterket behovet for å kartlegge og forstå digitaliseringens økonomiske konsekvenser i større grad, på tvers av institusjonsfeltet. Utvalget mener derfor det må forskes mer på digitaliseringsøkonomiens konsekvenser, muligheter og utfordringer, både for institusjonsfeltet selv, for kunstnere og for opphavsrettighetshavere.

Som tidligere belyst er kulturøkonomien tett sammenvevd, og kunst- og kulturinstitusjonene samarbeider tett med det frie feltet for utvikling av nye talenter og kunstnerisk nyskaping. Forsknings- og utredningsarbeid de siste årene har avdekket at den økonomiske posisjonen for det utøvende og skapende leddet er sterkt svekket i den digitale økonomien²⁶. Dersom ikke kunstnerne tjener penger på sin skapende virksomhet, vil deler av grunnlaget for næringen, «råstoffet» på mange måter, stå i fare for å forvitne.

Publikumssiden

Utvalget mener også det er viktig å bygge videre på arbeidet rundt publikumsforståelse og publikumsinnsikt for kunst- og kulturfeltet når det kommer til det digitale, og hybrid-varianter av det digitale og fysiske. Arbeidet med blant annet Norsk publikumsutvikling (NPU) sin COVID-19 Monitor-undersøkelse (se faktaboks s. 17-18), har gitt mye og god innsikt, men fortsatt er mye publikumsarbeid basert på antagelser, uklare strategier og sprikende retninger. Dette er et område kunst- og kulturfeltet må prioritere og jobbe videre med.

Utvalget vil minne om at det er viktig at det anerkjennes at det er store forskjeller mellom kunstfeltene og mellom institusjonene, og at det er nødvendig å være presise på hva man snakker om når det gjelder institusjonens arbeid med det digitale skiftet – særlig når det gjelder skillet mellom digital formidling av kunstnerisk innhold og digitalt markedsarbeid.

Utvalget påpeker at det vil være hensiktsmessig at hele bredden av kunst- og kulturinstitusjoner kommer til enighet om en felles norm eller standard for telling/ datapunkter av publikum når det gjelder digital formidling og forestillinger, slik

26 <https://www.regjeringen.no/contentassets/94e99440dd604be1836c4543fdb92cb6/musikkutredning---hva-na---digitaliseringens-innvirkning-pa-norsk-musikkbransje---bi-2019.pdf>. Se blant annet s. 45: «Samtidig ser vi at opphaverne og utøverne nå representerer en mindre andel av omsetningen i musikkbransjen relativt til tidligere – totalt har andelen av samlet omsetning falt med fem prosentpoeng over perioden».

at datafangsten blir mest mulig presis. Videre bør det de kommende årene i større grad testes på og utforskes hvilke betalingsmodeller som fungerer for digitale forestillinger, slik at digitalt innhold også kan supplere inntjeningen til både store og små institusjoner.

Det har vært en viktig diskusjon i utvalgets arbeid, både under covid-19-nedstengningen og når kulturlivet sakte begynte å åpnes opp igjen, rundt hvordan digitalt innhold skal videreutvikles kvalitetsmessig og hvordan betalingsviljen egentlig er. Utvalget vil i innspill 11 påpeke behov og muligheter innenfor digital markedsføring.

Publikums digitale kompetanse

Selv om den digitale kompetansen i Norge generelt er høy, er det viktig å understreke at ca. 11 prosent av Norges befolkning ikke har god digital kompetanse. Her faller en del av den store førstegenerasjonen av innvandrerbefolkningen inn, herunder kvinner. Det vil være svært viktig fremover å sørge for at også de digitale arenaene er inkluderende og tilgjengelige.

Utvalget vil også påpeke at det er viktig med digitale tilbud som bidrar til å øke den digitale kompetansen til ulike publikumsgrupper med lav digital kompetanse, og for bedre å nå ut til publikum som av geografiske årsaker eller inkluderingshensyn (inkludert marginalisering) ikke nås av de fysiske institusjonene og produksjonene. Dette vil utvide publikum og øke mulighetene for å engasjere ulike publikumsgrupper.

Digital formidling av kunst og kultur kan også bidra til å nå helt nye publikumsgrupper, som av fysiske eller psykiske årsaker ikke har kunnet oppsøke institusjonene²⁷. I NPU-undersøkelsen COVID-19 Monitor svarte en andel av respondentene svært positivt på at digitale forestillinger hadde økt muligheten deres for deltagelse i kunst- og kulturlivet. Dette gjaldt blant annet publikum med ulike funksjonsnedsettelse.

27 Norsk publikumsutvikling | COVID-19 Monitor: Rapportserien

Innspill 6: En mer ambisiøs digital kunst- og kulturproduksjon

Mål	Kunst- og kulturfeltet aktiverer eierskap til egen digital utvikling, og tar tydeligere ledelse i samarbeid med teknologiorienterte utviklings- og innovasjonsprosjekter. For at dette skal bli mulig på en større skala enn i dag, må det tilføres midler til ambisiøse og nyskapende innovasjons- og pilotprogrammer.
Bakgrunn	<p>En stor andel innovasjoner er i dag basert på nye digitale løsninger, og bruk av digitale teknologier og digitalisering generelt er en driver for samfunnsendring. Reell digital utvikling er en omfattende samarbeidsoppgave som krever lederskap på alle nivå. Virkemiddelaktører med formål om å tilrettelegge for innovasjon og omstilling i Norge har det digitale høyt på agendaen. Men virkemidlene for å stimulere til digital utvikling har sjelden kunst- og kulturfeltet som utgangspunkt, og hvis feltet inngår, er det ofte som innholdsleverandør til andres eksperimentering og forretningsutvikling.</p> <p>Det bør utformes smidige virkemidler for digital produksjon innen kunst- og kulturfeltet, som tilrettelegger for eksperimentering, testing, utprøving, justering og endring. Slike virkemidler må tillate prosjekteierskap fra kulturfeltet, og legge til rette for samarbeid med teknologi-, forsknings- og innovasjonsmiljø.</p>
Tiltak	<ol style="list-style-type: none"> 01. Kulturrådet etablerer pilotprogrammet «Fremtidens publikum» – et omfattende innovasjonsprogram for digital kunst- og kulturproduksjon, i samarbeid med blant andre Forskningsrådet 02. Det lyses ut midler til 10 «Fremtidens publikum»-demoer, som er søkbart fra ulike «Fremtidens publikum konsortium»-konstellasjoner av aktører med ulike kompetanser, for å utvikle konkrete digitale kunst- og kulturproduksjoner, hvor prosjekteierskapet ligger hos kunst- og kulturaktørene

Digital utvikling og produksjon

For at kunst- og kulturfeltet i større grad skal ta et eierskap til egen digital utvikling, mener utvalget det er viktig at kultursektoren får midler til å teste langt større inngripende digitale prosjekter enn det er rom for i dag, for å raskere bygge kompetanse, innhente data, utnytte inntjeningsmuligheter og sette seg selv i førersetet.

Nye digitale løsninger er ofte avgjørende for nye, viktige innovasjoner, og bruk av digitale teknologier og digitalisering generelt er en driver for samfunnsendring. Reell digital utvikling er en omfattende samarbeidsoppgave, og krever lederskap på alle nivå.

Utvalget mener det bør utformes smidige virkemidler for digital produksjon innen kunst- og kulturfeltet, som tilrettelegger for eksperimentering, testing, utprøving,

justering og endring. Slike virkemidler må tillate prosjekteierskap fra kulturfeltet, og legge til rette for samarbeid med teknologi-, forsknings- og innovasjonsmiljø.

Pilotprogram for fremtidens publikum

Utvalget anbefaler at det etableres et pilotprogram, «Fremtidens publikum»: et omfattende innovasjonsprogram for digital kunst- og kulturproduksjon.

En viktig inngang i en slik satsing er å anerkjenne næringspotensialet i sektoren. Derfor er det helt sentralt at en slik pilot blir et reelt samarbeidsprosjekt med sterke aktører også utenfor kulturfeltet, fortrinnsvis Forskningsrådet og Innovasjon Norge. Utvalget ønsker også å vise til at de økonomiske investeringene som trengs i en slik satsing er substansielle, på linje med næringer utenfor kulturøkonomien.

Utvalget mener at «Fremtidens publikum»-programmet må tilføres midler til å dekke utlysningen av ti «Fremtidens publikum»-demoer, som vil være søkbare fra ulike «Fremtidens publikum konsortium»-konstellasjoner av aktører med ulike kompetanser, for å utvikle konkrete digitale kunst- og kulturproduksjoner. Prosjekteierskapet skal ligge hos kunst- og kulturaktørene.

Da utvalget anser at det finnes få relevante eksempler i Norge, anbefales det å se til eksempler fra blant annet Storbritannia. For inspirasjon viser utvalget særlig til Audience of the Future Challenge og Royal Shakespeare Company som presenteres under. Et felles suksesspunkt for disse eksemplene som er viktig å fremheve, er at satsingen som lå til grunn tilrettela for gjennomtenkt eierskap, god datafangst, kunnskapsinnhenting og fremtidig publikumsutvikling.

Utvalget viser også til Cultivas nye satsing Cultiva Digital, der digital transformasjon er tema for første års utlysning²⁸. Se nærmere presentasjon under.

» Berghain. Fusjon mellom teaterperformance, danseforestilling og technokonsert. Berghain er et innblikk i en parallelverden som mange unge dykker inn i når helga kommer. Det er en økning av MDMA i norske byer, og prosjektet ønsker å sette opp et spill for disse miljøene uten å være fordømmende. Hva søker de unge? Rammen er satt av en felles drømmereise gjennom en kveld på den legendariske gayfetish technoklubben Berghain i Berlin. Den kunstneriske målsetning er å skape totalteater hvor publikum ikke er iakttagende, men handlende og dansende. Kan opplevelsen som fortelles i historien gjøres til en opplevelse som publikum selv har, uten filter. Kan Berghain være et gateway drug inn til andre teateropplevelser? Foto: Ola Røyseland

28 <https://www.cultiva.no/aktuelt/utlysning-cultiva-digital-ar-1-digital-transformasjon/>

Audience of the Future Challenge

Kulturøkonomien er viktig i Storbritannia. Her er det etablert særlige satsinger for å understøtte forskningsdrevet innovasjon i sektoren. Ett eksempel på tilpasset virkemiddel for å møte behovene i kultursektoren, er en utlysning fra UK Research and Innovation: Audience of the future challenge – UKRI²⁹.

Utvalget oppfordrer Kulturrådet, Forskningsrådet og Innovasjon Norge til å la seg inspirere av denne utlysningen. Det er det flere grunner til:

- Det er en substansiell utlysning, med en investering på £39,3 millioner over 4 år.
- Innholdsaktørene, selv offentlige kulturinstitusjoner, tillates eierskap i konsortier bestående av både offentlige og private aktører, samt teknologi, forskning og KIBS (Knowledge Intensive Business Services).
- Det å forske frem en forestilling blir anerkjent som innovasjon, når dette handler om å ta i bruk teknologi på en ny måte for kunstinstitusjonen (selv om teknologien i seg selv ikke er ny).
- Det er interessante offentlig-private finansieringssamarbeid bak prosjektene, bestående av flere ulike offentlige virkemiddelaktører, stiftelser og private fond.
- Utlysningen er utformet som en «Future challenge», med fokus på publikum og marked – fremfor kun teknologien.

Teknologiutvikling

Audience of the Future Challenge investerte £ 39,3 millioner i utviklingen av nye teknologier som virtuell, utvidet og mikset virkelighet (VR, AR, XR³⁰). Programmet rettet seg til de kreative næringene – helt spesifikt til de ni sektorene som Storbritannia definerer som å være innenfor den kulturelle og kreative næringen: 1) markedskommunikasjon, 2) arkitektur, 3) håndverk, 4) design (produkt, grafisk, mote), 5) film, TV, video, radio og foto, 6) dataspill og -tjenester, 7) forlag og litteratur, 8) museer, gallerier og bibliotek, og 9) musikk, scenekunst og visuell kunst³¹.

Blant annet ble det investert i et demonstrasjonsprogram av virtuelle opplevelser, som dekker fire ulike sektorer: e-sport og spill, performance, film og besøksopplevelse.

Et utvalg av prosjektene som ble støttet var:

- En AI-plattform som skapte verdens første online-only e-sport-turnering
- Den første AR-produksjonen av de velkjente karakterene Wallace og Gromit
- Utvikling av et nytt VR-drama-spill basert på TV-serien *Peaky Blinders*
- XR-forestilling fra Royal Shakespeare Company basert på *A Midsummer Night's Dream*
- AR-produksjon fra Naturhistorisk museum i London

Prosjekter som ikke fikk støtte, var prosjekter som fokuserte på løsninger innen andre områder enn den kulturelle og kreative næringen, var i sen-fase designutvikling, eller var primært teknisk i natur og ikke direkte involvert i å forstå eller formidle menneskelige erfaringer.

29 <https://www.ukri.org/our-work/our-main-funds/industrial-strategy-challenge-fund/artificial-intelligence-and-data-economy/audience-of-the-future-challenge/>

30 Virtual reality, augmented reality og extended reality. For en nærmere beskrivelse av teknologiene, se bl.a. <https://www.valmet.com/media/articles/all-articles/vr-ar-mr-xr-what-are-all-these/>

31 Som beskrevet i utlysningen: <https://apply-for-innovation-funding.service.gov.uk/competition/151/overview#scope>

» *ROYAL SHAKESPEARE COMPANY* og «*DREAM*»

The Audience of the Future Consortium, konstellasjonen bak prosjektet Dream¹, ble ledet av Royal Shakespeare Company, og inkluderte De Montfort University, Epic Games, i2 Media Research Limited, Intel Studios, Magic Leap, Manchester International Festival, Marchmallow Laser Feast, Nesta, Phi Centre, Philharmonia Orchestra, Punchdrunk, University of Portsmouth og The Space.

XR-forestillingen Dream er inspirert av William Shakespeares *A Midsummer Night's Dream*,

og tar utgangspunkt i hovedkarakteren Puck

og hans møte med en rekke

alver som bor i alveskogen. Forestillingsrommet består blant annet av en 7x7 km stor digital skog på storskjerm, og et 7x7 meter høyteknologisk rom i forkant av skjermen. Her beveger skuespillerne seg med VR-briller og motion capture, og spiller real time. Publikum får både se dem direkte i den digitale skogen, og zoomet ut foran den digitale scenen.

» Foto: Stuart Martin

Dream har rullet å bli fremført, og dermed også testet ut mot markedet. Dream var satt opp en uke under Manchester International Festival februar 2021. I løpet av uken solgte den digitale forestillingen 65 000 interaktiv+billetter, til 92 ulike nasjoner, og 76 % var førstegangskjøpere. Mange av disse tilhørte det Royal Shakespeare Company omtaler som «den nye generasjonen». I tillegg var det omtrent det dobbelte i antall publikummere med passive billetter, dvs. uten mulighet til å interagere med forestillingen underveis.

Forestillingene ble fulgt opp av relativt omfattende publikumsundersøkelser. Prosjektet bak Dream holder nå på å utvikle en verktøykasse hvor de åpent vil dele erfaringer og læring fra prosjektet. To av temaene som særlig vektlegges nå etter forestillingen er 1) hvordan ta imot og ivareta de som nå for første gang bestilte billetter, og 2) hvordan videreutvikle hybride opplevelser hvor det digitale og det fysiske samspiller.

Dream fikk en støtte på £16 millioner av de totalt £39.3 millioner fra Audience of the Future-programmet til UK Research & Innovation, gjennom Industrial Strategy Challenge Fund. Deretter fikk det videre støtte av en rekke stiftelser, samt fra Epic MegaGrants, fondet som Epic Games (Fortnight) står bak. Arts Council England står også bak prosjektet.

1 <https://dream.online/>

» *CULTIVA DIGITAL*

Cultiva – Kristiansand kommunes energiverksstiftelse – ble opprettet av Kristiansand kommune i 2000. Formålet er å sikre arbeidsplasser og gode levekår i Kristiansand ved å støtte prosjekter innen kunst, kultur og kreativitet. Høsten 2021 lanserte Cultiva en satsing hvor stiftelsen vil tildele opp til 10 millioner kroner i støtte til prosjekter som bidrar til digitalisering av kunst- og kulturfeltet, og som tar i bruk digital teknologi for å skape, levere, formidle og oppleve nyskapende innhold på tvers.

Cultiva skriver i utlysningen: «Digital transformasjon er av Digitaliseringsdirektoratet beskrevet som: 'en prosess der virksomheten endrer hvordan den utfører sine oppgaver, tilbyr bedre tjenester, jobber mer effektivt eller skaper helt nye tjenester hvor brukerfokus og brukeropplevelsen er selve kjernen i endringen som baserer seg på utnyttelse av digital teknologi'.¹»

Koronapandemien har vist at vi alle må lære å realisere våre formål under nye og uforutsigbare rammebetingelser. Pandemien har rammet kunst- og kulturfeltet særlig hardt. Mange har benyttet de siste årene til å eksperimentere med nye (digitale) produksjons- og formidlingsformer, samt utforske nye grenseganger mellom det digitale og det analoge, mellom det virtuelle og det fysiske.

Med denne utlysningen ønsker Cultiva å inspirere til videre digitalisering av kunst- og kulturfeltet. Hvordan skape fremtidens kunst- og kulturopplevelser? Hvem er fremtidens publikum? Hvordan utvikle digitale produksjoner som er sammensatt av flere formater og tilgjengelig i ulike kanaler? Hvordan skape ny hybrid kunst- og kulturproduksjon hvor det digitale beriker og forlenger det fysiske? Hvordan kan de mest digitale bransjene innenfor kulturell og kreativ næring, slik som spill og e-sport, fortsette med nyskapende innovasjonsarbeid, men også inspirere og bidra til digital utvikling i det mer tradisjonelle kunst- og kulturfeltet? Hvordan sikre økonomisk bærekraft for denne type kunst- og kulturopplevelser?

Cultiva ønsker å bidra til at kunst- og kulturfeltet utvikler produksjoner, tjenester eller formidling hvor digital teknologi brukes for å skape, levere, formidle og oppleve nyskapende innhold på tvers av kunst- og kulturfeltet.

1 <https://www.cultiva.no/aktuelt/utlysning-cultiva-digital-ar-1-digital-transformasjon/>

Innspill 7: Nyskapende møteplasser

Mål	Etablere nye, innovative og tverrsektorielle møteplasser for å stimulere til innovasjon, nytenkning og økt verdiskaping på kunst- og kulturfeltet.
Bakgrunn	<p>Innovasjon, nytenkning og nyskaping oppstår når mennesker med mangfoldige perspektiver møtes på tvers. I dag er kunst- og kulturfeltet i liten grad koplet på systematiserte initiativ og samhandlingsarenaer, og de som fins, er ikke tilpasset feltet. Der kunst- og kultursektoren tradisjonelt har operert med arenaer innenfor egen sektor, må man nå i større grad bryte ned siloer, barrierer og tilrettelegge for nye arenaer.</p> <p>Tilgang til nettverk, kompetanse og tilrettelagte arenaer er en forutsetning for å lykkes med innovasjonsprosjekter, særlig tverrsektorielle samarbeidsprosjekt. Det er et klart behov for nyskapende møteplasser der kunst- og kulturfeltet kan møte andre bransjer og næringsaktører for å utforske samarbeidsflater og starte opp nye prosjekter og initiativ.</p>
Tiltak	<ol style="list-style-type: none"> 01. Kulturrådet etablerer «Kunst og kultur møter X» – en utviklingsarena med tilhørende nettverksprogram hvor kunst- og kulturfeltet «spleises» med nye bransjer, sektorer, aktører, problemstillinger, missions m.m. både regionalt, nasjonalt og internasjonalt, og i samarbeid med relevante aktører som f.eks. Innovasjon Norge, Forskningsrådet og eksportkontorene i Norwegian Arts Abroad (NAA). Dette kan etableres som en utviklingsarena med ansvar hos Kulturrådet, eller opprettes som et fellesforetak ('<i>Joint Venture</i>') som eies og driftes av flere av de ovennevnte partnerne i fellesskap. 02. Det må jobbes bredere og mer aktivt for å skape nye møteplasser for kunstnere og institusjoner. Ut fra «Kunst og kultur møter X»-arenaen kan det for eksempel springe ut pop-ups med gjesteopptredener og arenaer-i-arenaer hvor samtaler og diskusjoner finner sted på tvers. 03. Etablering av en stimulerings- og tilskuddsordning med en fastsatt pott for å gjennomføre minst 5 tverrsektorielle pilotforprosjekter under forvaltning av Kulturrådet og/eller det nyetablerte fellesforetaket ('<i>Joint Venture</i>'), ref. punkt 2.

Nettverk, kompetanse og tilrettelagte arenaer

Forutsetninger for å lykkes med nytenkning, nyskaping og innovasjonsprosjekter, særlig tverrsektorielle samarbeidsprosjekter, er tilgang til nettverk, kompetanse og tilrettelagte arenaer hvor et tradisjonelt og utradisjonelt mangfold av mennesker, meninger og perspektiver møtes.

Det finnes en rekke systematiserte initiativ og program for å tilrettelegge for samhandlingsarenaer på tvers i næringslivet og andre relaterte – men utradisjonelle – samarbeidssektorer, som kunst- og kulturfeltet ikke er koblet på. Heller enn å arbeide for å argumentere kunst- og kulturfeltet inn i generelle ordninger som verken er tilpasset eller oppleves relevante for dem, kan kunst- og kulturfeltet invitere aktører fra ulike bransjer, geografier og fokusområder, med et særlig fokus på kobling til næringsliv, inviteres til tilrettelagte møteplasser for å utforske samarbeidsflater.

«Kunst og kultur møter X»

Utvalget anbefaler at Kulturrådet etablerer en utviklingsarena med tilhørende nettverksprogram, «Kunst og kultur møter X», der kunst- og kulturfeltet «spleises» med nye bransjer, sektorer, aktører, problemstillinger, missions m.m. både regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Opprettelsen og gjennomføringen av arena og program bør foregå i samarbeid med relevante aktører som f.eks. Innovasjon Norge, Forskningsrådet og eksportkontorene i Norwegian Arts Abroad (NAA). Tiltaket kan etableres som en utviklingsarena med ansvar hos Kulturrådet, eller opprettes som et fellesforetak («Joint Venture») som eies og driftes av flere av de ovennevnte partnerne i fellesskap.

Nyskapingen ligger i å skape møteplasser mellom aktører som tradisjonelt ikke møtes, og i å realisere det store potensialet som ligger i mulige nye samarbeidsprosjekter og initiativer som kan oppstå som resultat av slike møter. Agenda for en slik utviklingsarena kan være å ta utgangspunkt i definerte utfordringer og muligheter som kan være verdiskapende for kunst- og kultursektoren. Mulige treffpunkt som identifiseres på møtene følges opp, gjennom faser av umiddelbar sjekk, videre utprøvinger, forpliktelser og faktisk samarbeid. Her hentes erfaringer fra etablerte nettverks- og klyngemodeller og fra eksisterende nytenkende møteplasser. Et eksempel på et potensielt utfall kan være et initiativ i samme bane som forskningsskipet til Kjell Inge Røkke, REV Ocean og kunstneren Javier Barrios³².

Møteplassene må fungere både i fysiske, digitale og hybride format, og i regional, nasjonal og nordisk kontekst. I den første fasen anbefaler utvalget etablering av nasjonale møteplasser, som deretter i en senere fase kan utvides til nordiske møteplasser som en konsekvens av resultater og suksessrate fra de nasjonale møteplassene. Her anbefales det å ha 1 større møteplass hvert år, og minst 2 mindre, tilrettelagte arenaer som forvaltes av Kulturrådet. Disse arenaene kan fungere som inkubator for de tverrsektorielle pilotprosjektene.

Tilstedeværelse på flere arenaer

Det må jobbes bredere og mer aktivt for å skape flere nye møteplasser for kunstnere og institusjoner. I kombinasjon med egne systematiserte arenaer som «Kunst og kultur møter X», må også kunst og kultur være representert på andre arenaer, for eksempel gjennom en tilrettelagt «pop-up»-modell hvor man sørger for representasjon og interaksjon som ikke eksisterer i dag. Sektoren inviterer – men blir også invitert inn. Ut fra «Kunst og kultur møter X»-arenaen kan det for eksempel springe ut pop-ups tilsvarende det Female Quotient har gjort med Equality Lounge-konseptet³³, hvor de har gjesteopptredener og arenaer-i-arenaer hvor samtaler og diskusjoner finner sted på tvers. Et slikt konsept har lavere terskel for gjennomføring og er komplementært til tilretteleggingen av de større, egne arenaene som krever mer tid og ressurser, og som dermed også gjennomføres med en lavere frekvens.

Stimulerings- og tilskuddsordning for tverrsektorielle pilotforprosjekter

Utvalget mener at det er nødvendig å opprette en finansieringsmekanisme med søkbare midler for prosjekter og initiativ som kommer i stand gjennom deltakelse på «Kunst og kultur møter X»-arenaene. Utvalget anbefaler etableringen av en stimulerings- og tilskuddsordning med en fastsatt pott for å gjennomføre minst 5 tverrsektorielle pilotforprosjekter under forvaltning av Kulturrådet og/eller det nyetablerte fellesforetaket («Joint Venture»).

32 Se REV Ocean | One Healthy Ocean - #230 KUNSTNER: Javier Barrios utsmykker Kjell Inge Røkkes banebrytende forskningsskip REV Ocean - YouTube

33 For mer informasjon om Female Quotients Equality Lounge se <https://www.thefemalequotient.com/>

Mangfold

Innspill 8: Potensialet i mangfoldet i befolkningen

Mål	Det ligger et stort økonomisk, publikumsutviklende og innovativt potensial i mangfoldet i befolkningen. Dette potensialet må anerkjennes og realiseres gjennom kunnskapsbasert og utviklende arbeid.
Bakgrunn	<p>Når begrepet mangfold brukes i forbindelse med bruk og ikke-bruk av kunst og kultur, vektlegges sjelden det store potensialet for styrket inntektsgrunnlag som ligger i mangfoldet i befolkningen. Store grupper av brukere som faller utenfor institusjonenes og det tradisjonelle feltets nedslagsfelt, har god og økende kjøpekraft, endrer stadig bruksmønster og interesser, og oppretter egne, alternative arenaer. Institusjonene og feltet trenger økt forståelse og bedre kunnskapsgrunnlag for å kunne realisere utappet potensial gjennom både langsiktige og kortsiktige strategier og tiltak.</p> <p>For å sørge for bærekraftig publikumsutvikling og rekruttering til institusjonene, og for å hindre tap av fremtidig publikum, utøvere, innholdsprodusenter og tjenesteleverandører, er det nødvendig med kunnskapsbasert investering i mangfold. Det trengs også målrettede tilskuddsordninger og kompetanseprogram som kan utvikle, videreutvikle og synliggjøre viktig kompetanse på feltet.</p>
Tiltak	<p>01. Utvidet data- og kunnskapsgrunnlag i form av studier på:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Utøvere, produsenter og publikum fra marginaliserte og underrepresenterte grupper • Kulturelle vaner og publikumsvaner delt inn i kulturelle segmenter <p>02. Tilrettelegging i virkemiddelapparatet ved egne tilskuddsordninger og kompetanseprogram som bidrar til å videreutvikle og synliggjøre kompetansen hos beste praksis-aktører med stort overføringspotensial til bransjen, samt nye aktører på feltet.</p>

Kunnskapsbasert og utviklende arbeid på mangfoldet i befolkningen

Kunst- og kulturfeltet i Norge er stadig mer sammensatt, og både interesse og smak er i forandring. I en mer sammensatt og mangfoldig befolkning finner og følger også mange i økende grad sine kunst- og kulturinteresser globalt og digitalt. Økt globalisering, endret kulturell smak, og potensialet for nye uttrykk og formidlingsformer vil være viktige bidragsyttere til å trekke nye grupper av publikum.

Når begrepet mangfold brukes i forbindelse med brukere og ikke-brukere på det etablerte kunst- og kulturfeltet, vektlegges sjelden potensialet for styrket inntektsgrunnlag og programmerende gevinst. En rekke publikumssegmenter som faller utenfor institusjonenes nedslagsfelt, har økende og god kjøpekraft. Ikke minst gjelder dette grupper som representerer kulturelt og etnisk mangfold. I tillegg til en økende middelklasse, og aktiv bruk av egne alternative kulturarenaer, fins det mange viktige innovatører på kunstfeltet i disse gruppene, både på innholdsproduksjon, og med tanke på kunstnerskap, publikumsutvikling og teknologi. De er også aktuelle kompetanseaktører på publikums endrende bruksmønster. Her er det viktig med økt innsikt, og behov for innhenting av data og informasjon på flere sentrale områder.

Det fins allerede flere rapporter og undersøkelser på mangfold og inkludering på kunst- og kulturfeltet, men disse dekker bare en liten del av kunnskapsbehovet rundt mangfoldets økonomiske potensiale. Rapporten *Et mangfoldig kunst- og kulturliv fra 2020*³⁴, som kartlegger eksisterende kunnskap om inkludering og representasjon av personer med innvandrerbakgrunn i ulike deler av kulturlivet, peker blant annet på at kunnskapstilfanget er mye større innenfor kulturområder hvor kunst og kulturarv dokumenteres og tilgjengeliggjøres (museum, kulturminnevern, bibliotek og arkiv) enn innenfor de utøvende og skapende kunstuttrykkene, og at det derfor kan være et særlig behov for å øke kunnskapen om inkludering og representasjon her og i det profesjonelle kunst- og kulturlivet. Rapporten slår fast at selv om kunnskapen om den flerkulturelle befolkningens kulturkonsum har økt de siste årene, mangler det fortsatt et oppdatert og helhetlig bilde, og det foreligger lite håndfast kunnskap om årsaker, drivere og barrierer for bedre inkludering og representasjon³⁵.

Utvalget mener særlig det er behov for et utvidet data- og kunnskapsgrunnlag i form av studier på utøvere, produsenter og publikum fra marginaliserte og underrepresenterte grupper, og på kulturelle vaner og publikumsvaner delt inn i kulturelle segmenter

Økt kunnskap om utøvere, produsenter og publikum fra marginaliserte og underrepresenterte grupper

Dette inkluderer synlige minoriteter, flere generasjoner av innvandrere og barn av innvandrere, samt yngre publikum med stadig mer internasjonal og flerkulturell smak.

Her må det særlig hentes inn informasjon om pengebruk, næringskjeder, produsentform og resonans:

- **Pengebruk og kjøpsvaner:** Informasjon om innvandreres, deres etterkommeres og synlige minoriteters økonomiske potensial i form av kjøpekraft og bruk av penger til ulike former for kunst og kultur, inkludert egne kulturelle arrangementer. Dette vil gi ny informasjon om kjøpsvaner og om målgruppens egne kulturelle aktiviteter og innovasjoner.
- **Næringskjeder og økosystem:** Informasjon om hvordan innvandrere, deres etterkommere og synlige minoriteter bidrar til kulturfeltets næringskjeder, inkludert tilleggstjenester som restaurantvirksomhet, vasking, avvikling og transport. Utforskning av den reelle verdiskapingen og det ubrukte potensialet som ligger i å benytte seg av denne næringskjeden i arbeidet med å bygge, rekruttere og ivareta et bredere publikum til det norske kunstfeltet.
- **Produsentform og beste praksis-eksempler:** Informasjon om mål, form, format, opplevd relevans og resonans blant innvandreres, deres etterkommeres og synlige minoriteters egne kulturelle arrangementer. Dette for å lære av og støtte opp om produsenter som lykkes med å nå ut og aktivisere målgruppene. Her er kartlegging viktig for å lære av beste praksis-eksempler, og for å fange opp

34 Synne Granum Sætrang, Linn Synnøve Skuttlaberg og Jostein Ryssevik, Et mangfoldig kunst- og kulturliv, ideas2evidence, 2020: <https://www.kulturradet.no/documents/10157/aca3b275-7b14-4fbc-a104-fe7301d6ebb6>

35 <https://www.ideas2evidence.com/nb/publications/kartlegging-av-kunnskap-om-mangfold-og-inkludering-i-norsk-kunst-og-kulturliv>

innovative uttrykk og produsentformer som lykkes i nytenkning og innovasjon på publikumsbygging og inntjening.

- **Resonans:** Informasjon om når ikke-tradisjonelle publikumsgrupper opplever resonans med et kulturelt tiltak, en institusjon, produksjon eller sjanger. Fokuset bør inkludere hvordan dette påvirker oppmøte, deltakelse, rekruttering av utøvere, tekniske roller eller støttetjenester og ulike former for arbeid innen bransjen. Tilgang til slik informasjon vil kunne hjelpe institusjonene til å forstå sin relasjon til disse publikumsgruppene, en forståelse som vil være grunnleggende for et videre, godt arbeid med publikumsutvikling.

Økt kunnskap om kulturelle vaner og publikumsvaner delt inn i kulturelle segmenter

Det er store ulikheter mellom ulike etniske, kulturelle og innvandrerssegmenters økonomi, kulturbruksvaner, kjøpemønstre og sosiale mønstre. Et godt datagrunnlag må derfor være tilstrekkelig segmentert. Ulike segmenteringsmodeller må utforskes for å gi god nok spesifikk informasjon til handling og tiltak. Gode metoder for å finne frem til informasjon om for eksempel kulturell eller etnisk tilhørighet uten at spørsmålene oppfattes som støtende eller har diskriminerende virkning, må utforskes med fokus på kommunikasjon og virkemiddel.

Pilotprosjekter og kompetanseprogram

Aktører fra mangfoldsfeltet er en aktiv drivkraft på kanskje særlig det kommersielle og festival- og konsertdrevne kulturfeltet, men i økende grad også som del av det etablerte sceniske og visuelle feltet. Det finnes nå eksempler på publikumssuksesser som er mangfoldige på alle de etablerte kunst- og kulturfeltene, og på at det fins betalingsvilje hos et bredt spekter av publikum. Her kan blant annet Melafestivalen³⁶ (som ikke har billettinntekter, men et stort tilfang av privat kapital), Oslo World³⁷, Dansens Hus³⁸, Tabanka Dance Ensemble³⁹ og hip hop-bandet Karpe⁴⁰ nevnes.

▾ Tabanka Dance Ensemble. Foto: Maskinen

For at slike mangfoldige publikumssuksesser kan vokse frem og etableres, er det ofte av avgjørende betydning at beste praksis-aktører har gått i front og banet vei, har opparbeidet seg kompetanse og utviklet både utøvere, uttrykk, innhold og publikum.

³⁶ <https://www.mela.no/melafestivalen/om-melafestivalen/>

³⁷ <https://www.osloworld.no/om-oss>

³⁸ <https://www.dansenshus.com/om-dansens>

³⁹ <https://tabankadance.com/about-us-2/>

⁴⁰ <https://karpe.no/about/>

For å bygge på, videreutvikle og synliggjøre denne viktige kompetansen på feltet, trengs det en tilrettelegging i virkemiddelapparatet ved egne tilskuddsordninger og kompetanseprogram for beste praksis-aktører, -tiltak og -produsenter, samt for nye aktører på feltet.

Utvalget foreslår at det opprettes en egen pilotprosjektordning for å ivareta og videreutvikle metodikk og kompetanse på mangfoldsfeltet hos beste praksis-aktører med stort overføringspotensial til bransjen.

En slik pilotprosjektordning bør inneholde søkbare midler med en fastsatt pott til minimum 5 pilotprosjekter, der aktører og institusjoner som allerede har oppnådd gode resultater kan søke om midler til nye prosjekter, eller til videreutvikling av ressurskrevende og sentrale prosjekter, på en stabil og bærekraftig måte. Deltakerne i programmet vil inngå i et kompetansenettverk, med mål om overføring av kunnskap og kompetanse til resten av kunst- og kulturfeltet. Deltakelse i ordningen vil gi økonomiske muskler til å utvikle spydspissaktiviteter, inkludert arbeid med å kartlegge, arkivere og formidle viktig kompetanse og beste praksis. Målet er å bygge en solid base med kompetanseaktører som kan bidra videre som spydspisser i mangfoldsarbeidet for institusjonsfeltet, samt på å få kartlagt ulike barrierer og hindringer for deltakelse.

Det er også viktig å bygge gode kompetanseprogram for nye aktører på feltet. Ett eksempel på et slikt nystartet kompetanseprogram er det nye pilotprogrammet Kulturrådet har startet i samarbeid med Startup Migrants, med tilbud om en gratis forskole for unge gründere med flerkulturell bakgrunn innen kulturell og kreativ næring⁴¹.

» *Oslo World*

Oslo World er en av Europas ledende festivaler for musikk fra Latin-Amerika, Afrika, Asia og Midtøsten. Oppgaven har vært uendret siden festivalen startet opp i 1994: Å bringe verden til Oslo og Oslo til verden. Oslo World har fra start vært opptatt av å nå ut til et bredere publikum og bygge relasjoner gjennom målrettet og langsiktig publikumsutvikling. Det utenommusikalske programmet, som består av seminarer, kunstutstillinger og andre uttrykk, har vært viktig og har bidratt til å knytte flere interesserte målgrupper til festivalen, samt å gi økt legitimitet, relasjon og resonans hos ulike publikumsgrupper.

I tillegg til festivalen, står stiftelsen Oslo World for en rekke arrangementer gjennom året. Vårt Nabolag arrangeres på transittmottak over hele landet – her møtes flyktninger og lokalsamfunn for å knytte tettere bånd gjennom deling av kultur og matopplevelser. Siden 2013 har festivalen også vært med på å arrangere Beirut & Beyond i Libanon. I tillegg til dette kommer ansvaret festivalen har for Barnas verdensdager, samt arrangementer under Musikkfest Oslo, turnévirksomhet, seminarer og konserter. Oslo World jobber for å styrke fri kulturell utfoldelse og ytringsfrihet gjennom kvalitetsmusikk fra hele verden, og skape en arena der Oslos borgere møter tilreisende gjester med ulik kulturell bakgrunn og erfaring.

41 <https://www.kulturradet.no/en/kreativ-naering/vis/-/artikkel-om-forskole-kulturgrunderne>

» Fra forestillingen Merenneidon Helmet, under den kvenske festivalen Paaskiviikko 2019. Foto: Pål Vegard Eriksen / Halti kvenkultursenter.

» *Dansens Hus*

Dansens Hus er Norges nasjonale scene for dans, og viser et bredt spekter av dansekunst, fra nye og etablerte norske koreografer til internasjonale gjestespill. Dansens Hus produserer ikke egne forestillinger og har ikke egne dansere ansatt, men viser et bredt spekter av forestillinger av ulike dansekunstnere og kompanier. Workshops, mesterklasser, samtaler med kunstnerne, debatter og flere digitale formidlingstiltak tilbys gjerne i tilknytning til forestillinger. Dansens Hus samarbeider med aktører på dansefeltet både nasjonalt og internasjonalt, internasjonalt bl.a. gjennom nettverkene European Dance House Network og Aerowaves.

Dansens Hus har initiert en rekke fra grasroten og opp-prosjekter. Her inkluderes målgruppen i hele prosessen fra før programmering og gjennom hele prosjektperioden, noe som gir en gjensidig kompetanseutveksling og vises i publikumssammensettingen og i fremtidige samarbeid og programmering. Ungdomssatsninger som festivalen Urban Moves¹ og dansekonskurransen Measure Your Crew² er viktige satsninger.

I 2020 ble Dansens Hus tildelt Norsk publikumsutviklings pris som årets utvikler for sitt arbeid med mangfold³. I sin begrunnelse sa juryen blant annet: «11 år etter etableringen seiler Dansens Hus frem som en institusjon med reell betydning for kulturell inkludering [...] Dansens Hus kunne ha konsentrert seg om å fylle setene med kulturelt altetende innbyggere i indre Oslo øst, men arbeider i stedet strategisk med å speile hele mangfoldet av identiteter i Oslo og Akershus. De arbeider kunnskapsbasert og segmentert med publikumsutvikling, utfordrer homogeniteten i egen organisasjon, og programmerer strategisk. [...] Dansens Hus evner gjennom ulike grep å kombinere en forsterket relasjon til etablerte publikumsgrupper med en utvidelse i retning av nye grupper med minoritetsbakgrunn.»

1 <https://www.dansenshus.com/forestillinger/urban-moves-2021>

2 <https://www.dansenshus.com/forestillinger/dansekonskurranse-1>

3 <https://www.dansenshus.com/artikler/dansens-hus-vinner-norsk-publikumsutviklings-pris>

Innspill 9: Et mer mangfoldig kunst- og kulturtilbud

Mål	Utvikle et mangfoldig og relevant kunst- og kulturtilbud som bygger nye og bredere publikumsgrupper. Med fokus på langsiktig investering i rekruttering, programmering og publikumsutvikling, for økte besøkstall og inntekter.
Bakgrunn	For at det økonomiske og publikumsutviklende potensialet i en mangfoldig og sammensatt befolkning skal kunne realiseres på lang sikt, trengs det investeringer, og målrettet arbeid for representasjon blant utøvere, i styrer, råd og utvalg, samt i programmerende og administrative stillinger. Kunst- og kulturfeltet har lenge jobbet for større bredde og mangfold. Men å legge til rette for langsiktig publikumsutvikling, talentutvikling, næringsutvikling og styrket inntektsgrunnlag på mangfold og nye publikumsgrupper er kostbart og risikodrevet, og kan ikke utelukkende dekkes av institusjonene selv. Det trengs derfor tilgang til nye, målrettede prosjekt- og omstillingsmidler som kan gi et styrket inntektsgrunnlag og et utvidet marked på sikt.
Tiltak	<ol style="list-style-type: none"> 01. Tilgang til prosjekt- og omstillingsmidler på publikumsutvikling, talentutvikling og økt kompetanse for å bygge nye publikumsgrupper. 02. Opprette muligheter for innholdsprodusenter med mangfoldig bakgrunn gjennom særlige satsninger innen de etablerte støtteordningene. 03. Tiltak for å endre praksis og etablerte programmerings- og rekrutteringsmønstre i institusjonene, inkludert rekruttering av utøvere og av ansatte med bredt sammensatt kompetanse som reflekterer mangfoldet i befolkningen. 04. Økt representasjon av synlige minoriteter og grupper som representerer flerkulturelt og etnisk mangfold, samt nasjonale og etniske minoriteter og urfolk, inn i styrer, råd og utvalg, samt i programmerende og administrative stillinger, også i virkemiddelapparatet, for å skape initiativ som treffer.

Tilgang til prosjekt- og omstillingsmidler

For å oppnå mangfold og bredde i kunst- og kulturinstitusjonene, både på scenen og blant publikum, og med tanke på programmering og innholdet som tilbys (forestillinger, konserter, utstillinger og aktiviteter m.m.), er det nødvendig å få på plass initiativer og tiltak som muliggjør langsiktig publikumsutvikling og talentutvikling, samt økt og mer mangfoldig kompetanse både i institusjonene og i virkemiddelapparatet.

Institusjonene har lenge jobbet for større bredde og mangfold⁴². Men å satse på langsiktig utvikling er kostbart, og konsekvensen kan i verste fall bli at dette arbeidet nedprioriteres i institusjoner med stramme budsjetter, tydelige budsjettføringer og få ansattressurser. Det er synd, for det økonomiske potensialet som ligger i en vellykket satsing mot nye og mer sammensatte publikumsgrupper, er betydelig (se også innspill 8).

Det vil derfor være nødvendig med tilførte midler for å tilrettelegge for en slik satsing over tid. Dette vil også sikre at risikoen ved langsiktige utviklingsprosjekter og omstillingsprosesser ikke ligger hos aktørene på kunst- og kulturfeltet alene.

⁴² Se for eksempel prosjektet «Inkluderende museer. Kulturkunnskap og -arbeid som katalysator for god inkludering», <https://museumsforbundet.no/inkluderende-museer/>

Utvalget mener det må opprettes en pott med søkbare prosjekt- og omstillingsmidler for institusjoner som ønsker å satse på målrettet arbeid på publikumsutvikling, talentutvikling og et mer mangfoldig kunst- og kulturtilbud.

Særlige satsninger for innholdsprodusenter

Det må også opprettes muligheter for innholdsprodusenter med mangfoldig bakgrunn, som regissører, koreografer, produserende institusjoner som teater- og dansekompanier m.fl., gjennom særlige satsninger innen de etablerte støtteordningene. Det er nødvendig å få opp andelen produksjoner med tydelig avsender fra synlige minoriteter og grupper som representerer flerkulturelt og etnisk mangfold, samt nasjonale og etniske minoriteter og urfolk, og å sørge for at disse produksjonene har muligheter for produksjonsstøtte, visningsplass og ikke minst mulighet for subsidiert gjestespill og turnevirksomhet for å også nå ut til distriktene. Slik kan programmerbart mangfoldig innhold og kvaliteten på produksjonene økes, noe som vil ha ringeffekter for hele feltet.

Endring i praksis og etablerte rekrutterings- og programmeringsmønstre For institusjonene er det ikke bare økonomisk gunstig, og i tråd med det demokratiske oppdraget om å nå ut til hele Norges befolkning, å lykkes med langsiktig publikumsutvikling. Det er også nødvendig, da publikum er i stadig utvikling.

Hvilket innhold som tilbys i kunst- og kulturinstitusjonene, og hvor relevant tilbudet oppfattes av målgruppene, er avgjørende for institusjonenes inntektsgrunnlag. Med en stadig større flerkulturell og sammensatt befolkning, vil også kulturtilbudet måtte tilpasses skiftende interesser og smak for å skape størst mulig verdi og resonans for publikum – både i et digitalt og analogt format.

Kunst- og kulturinstitusjonene i Norge har tradisjonelt et relativt homogent publikum, som ikke godt nok speiler mangfoldet i befolkningen. Mens eldre generasjoner gradvis vil falle fra, vil nye generasjoner – innen både eksisterende og nye publikumsgrupper – komme inn. For å nå ut til dette nye publikummet, også innen eksisterende målgrupper, trengs det langsiktig fokus på relevans og kommunikasjon, på hvilket kunstnerisk innhold som tilbys, rekruttering av kunstneriske utøvere som representerer mangfoldet i befolkningen, og kompetanse og rekruttering internt.

Sammensetningen av ansatte i institusjonene har ofte klare paralleller til sammensetningen i de tradisjonelle brukergruppene. For å øke markedet for kunst og kultur i institusjonene og nå ut til nye og bredere publikumsgrupper, trengs det en langsiktig, målrettet satsing på publikumsutvikling, som også må gjenspeiles i bredere rekruttering av ansatte med mer sammensatt kompetanse og bakgrunn. Kompetansesammensetningen er av avgjørende betydning for hvordan institusjonene kan kommunisere med og nå ut til nye målgrupper, og et mål om å favne alle samfunnslag og hele befolkningen, vil på lang sikt representere den beste rekrutteringsstrategien. Det samme gjelder for rekrutteringen i virkemiddelapparatet. Det vil også være behov for nytenkning rundt hvilke stillinger det skal rekrutteres til. I dette arbeidet bør institusjonene vurdere å benytte seg av kursing i mangfoldsledelse⁴³.

43 Et eksempel på slik kursing på mangfoldsledelse som blant annet Kulturrådet benytter seg av, er Seema <https://www.seema.no/>

For å endre praksis og etablerte programmerings- og rekrutteringsmønstre i institusjonene, trengs det tiltak som ikke bare gjennomføres i institusjonene selv, men også i samarbeid med andre aktører og virkemiddelapparatet. Her fins det gode eksempler på tiltak for et likestilt og mangfoldig kulturliv som kan tjene til inspirasjon. Ett slikt eksempel er koreografisatsingen til Nasjonalballetten ved Den Norske Opera & Ballett, i samarbeid med Talent Norge og Norsk Tipping⁴⁴. Ved å tilpasse en liknende satsing for utøvere med bakgrunn fra grupper som representerer flerkulturelt og etnisk mangfold og etniske og nasjonale minoriteter og urfolk, vil det bygges opp et langt større mangfold både på innholdssiden og blant utøverne på kunstneriske arenaer, noe som igjen vil bidra til å engasjere nye målgrupper blant publikum.

Eksempler på tilrettelagte utdanningsløp og talentutvikling for flerkulturelle utøvere fins, men er ikke mange. Ett eksempel som må fremheves, er Nordic Black Theatres mangeårige satsing på teaterskole- og teaterutviklingsprosjektet Nordic Black Xpress (NBX)⁴⁵. Et annet er Tabanka Dance Ensembles⁴⁶ talentutvikling og eliteprogram for dans. Det Norske Teatret hadde også i flere år bachelorstudiet Det Multinorske⁴⁷, som ble avsluttet i 2021.

Utdanningstilbudet for kunstneriske utøvere i dag sliter ofte ikke bare med rekrutteringen fra flerkulturelle og underrepresenterte grupper av befolkningen. Frafall under utdanning for disse gruppene er også et stort problem. Det trengs mer kunnskap om hvordan utøvere, ansatte, studenter og aktører som er synlige minoriteter opplever å bli ivare tatt på det norske kunstfeltet, og en systemisk endring for å unngå frafall i utdanningsløpet, blant annet gjennom gode, felles handlingsplaner og standarder for bransjen.

Det må også sørges for muligheter for å validere og kvalifisere utøvere som utøver innenfor ikke-tradisjonelle uttrykk på det norske kulturfeltet. Akkreditering fører til tilgang til støtte og subsidier, som igjen skaper programmerbart innhold og mulighet for profesjonelt engasjement.

Økt representasjon

For å skape initiativ som treffer nye og mer mangfoldige publikumsgrupper, trengs det også økt rekruttering fra grupper som representerer flerkulturelt og etnisk mangfold, samt etniske og nasjonale minoriteter og urfolk, inn i styrer, råd og utvalg, samt i programmerende og administrative stillinger, også i virkemiddelapparatet. Ikke minst styrerepresentasjon jobbes det aktivt med i institusjonene i dag. Men det er viktig at fokus på mangfold også reflekteres i det direkte arbeidet med kunstnerisk programmering og i administrasjonen. Rekrutteringsarbeidet i institusjonene må derfor også inkludere en mer representativ rekruttering til programmerende og administrative stillinger, både i institusjonene og i virkemiddelapparatet, som i Kulturrådet, Innovasjon Norge, Forskningsrådet, med flere.

Med god, mangfoldig og representativ rekruttering og talentutvikling av kunstneriske utøvere, samt fokus på relevant programmering, sikres et kunst- og kulturtilbud som

44 <https://www.talentnorge.no/talentsatsingene/dans/koreografisatsingen/>

45 Se <http://nordicblacktheatre.no/om/> og <https://nordicblacktheatre.no/about/nordic-black-xpress/>

46 <https://tabankadance.com/about-us-2/>

47 <https://www.detnorsketeatret.no/om-det-multinorske>

kan inspirere og gi resonans hos et sammensatt og flerkulturelt publikum i årene som kommer. Å nå ut til og rekruttere inn disse nye og utvidete publikumsgruppene er helt avgjørende for et styrket inntektsgrunnlag og utvidet marked, også på sikt, for institusjonene og aktørene på kunst- og kulturfeltet.

» *Koreografisatsningen til Nasjonalballetten fra Den Norske Opera & Ballett*

Den Norske Opera & Ballett, Norsk Tipping og Talent Norges koreografisatsning har som mål å skape nye klassikere og sørge for at neste generasjon skapende dansekunstnere får like og gjentatte muligheter, og at publikum får tilgang til et mangfold av historier skapt av og om både kvinner og menn. Talentprogrammet inngår i Talent Norges kvinnesatsing.

Historisk har mannlige koreografer dominert ballettscenene, og ballettkompanienes repertoar er i stor grad skapt av menn. Disse klassikerne er en del av fundamentet for et ballettkompani og av vår felles kulturarv. Når de samme kompaniene hyrer inn menn til å skape de nye verkene, blir det en sterk skjevdeling.

For å endre disse strukturene trengs det innsats på tre nivåer. Først må de nye talentene finnes og løftes frem, deretter må de gode koreografene bygges ved å se til at de får gjentatte arbeidsmuligheter, og deretter må de beste bringes ut i verden og få presentere sine verk internasjonalt.

Satsingen er tilrettelagt for ulike tiltak for hvert av de tre nivåene. Tiltakene er basert på det som kjennetegner karrierene til de fleste av verdens ledende koreografer av i dag: gjentatte arbeidsmuligheter, å få skape verk for hovedscener, og internasjonal erfaring. Til sammen gir disse tiltakene koreografene erfaring, kompetanse og anseelse.

Et liknende talentprogram kan enkelt tilrettelegges for kunstneriske utøvere med flerkulturell bakgrunn og fra synlige og etniske minoriteter, med samme målsetning og innen flere disipliner på kunstfeltet.

» *Nordic Black Theatre, Tabanka Dance Ensemble og Det Multinorske*

Nordic Black Theatre er en selveid teaterstiftelse etablert i 1992. Stiftelsen produserer egne forestillinger, går inn i kreative samarbeidsprosesser med andre kunstnere og utvikler unge multikulturelle scenekunstnere gjennom Nordic Black Express. Nordic Black Xpress (NBX) er Nordic Black Theatres egen teaterskole og teaterutviklingsprosjekt. Studiet er på heltid, undervisningen er gratis og i tillegg får studentene stipend. Skolen har et fokus på den kunstneriske kompetansen som mangfold og «transkulturell» utveksling gir, der skuespillertalentene har flere kulturelle ståsteder enn bare norsk.

Nordic Black Theatre inkluderer i sitt pensum flere ulike teatertradisjoner som gjenspeiler studentenes mangfoldige bakgrunn. Nordic Blacks stipendordning er ment å kompensere for skjevfordelingen i samfunnet og gi studenter fra marginaliserte grupper lik økonomisk mulighet til å delta i utdanningen.

Tabanka Dance Ensemble er initiert av melaninrike utøvere og spesialiserer seg på Afrikas og Karibias sosio-rytmiske praksiser. De står solid i krysningen mellom kunst av høy kvalitet, talentutvikling, breddesatsning og publikumsutvikling.

Tabanka har utvidet kunstfeltet ved å introdusere nye sjangre, ved å rekruttere utøvere fra ikke-tradisjonelle samfunnslag, og ved å utvikle publikum som ellers har hatt lav tilknytning til de etablerte scenene. Selv om Tabankas eliteprogram, basert på Talawa-teknikken, har fokus på dans, har organisasjonen rekruttert utøvere fra marginaliserte segmenter av befolkningen til hele kunstsektoren. Tabanka har også hatt fokus på å rekruttere inn til de ordinære utdanningslinjene på KHIO, Den Norske Dansehøgskolen m.fl.

Som publikumsutvikler har Tabanka hatt i snitt 98% billettdekning på sine forestillinger i Oslo og 89% ved gjestespill i regionene. Dette viser at et slikt mangfoldig tilbud har en stor appell også utenfor de flerkulturelle metropole samlingspunktene. Kompaniet bruker sin kommersielle inntekt til å drifte mye av sine kunstneriske aktiviteter samt det talentutviklende arbeidet.

I perioden 2012–2021 gjennomførte **Det Norske Teatret** bachelorstudiet Det Multinorske for skuespillerstudenter med familiebakgrunn utenfor Europa. Med Det Multinorske ville Det Norske Teatret synliggjøre at Oslo lenge har vært en etnisk sammensatt og mangfoldig by, og bidra til å bygge ensembler som speiler det moderne Norge.

Utdanningen var treårig. Det ble utdannet tre kull studenter, som fikk tilbud om en praksisperiode med lønn på Det Norske Teatret etter fullført studie. Studiet ble gjennomført i samarbeid med teaterutdanningen ved Nord Universitet, men undervisningsopplegget var primært på Det Norske Teatret, som var tett involvert i den kunstnerlige, pedagogiske og administrative styringen av utdanningen.

Effektene av et prosjekt som dette kan være vanskelig å måle i direkte tall på kort sikt. Målet har vært å bidra til at studenter med ulik bakgrunn får økte muligheter og oppdrag på scenen hos de etablerte institusjonene, noe som har mye å si for den fremtidige rekrutteringen til bransjen.

Innspill 10: Det grenseoverskridende samiske feltet

Mål	Potensialet i det samiske feltets grenseoverskridende natur må utnyttes og anerkjennes, for et styrket og bredere inntektsgrunnlag og et utvidet marked, med overføringsverdi for de nordiske nasjonale kunst- og kulturfeltene.
Bakgrunn	<p>Det samiske folket er en grenseoverskridende nasjon, og det samiske kunst- og kulturfeltet jobber grenseløst mellom de nordiske landene og Russland. Denne grenseoverskridende aktiviteten er en styrke som både bidrar til å utvide markedet for det samiske feltet og til et styrket og bredere inntektgrunnlag. En stor andel av de organiserte aktørene og institusjonene på kunst- og kulturfeltet i Sápmi befinner seg i Norge, og er dermed også en del av det norske økonomiske kretsløpet.</p> <p>Det er i dag stor interesse for samisk kulturnæring, også internasjonalt, og markedsetterspørselen oppleves som økende. Samisk kulturnærings markedsutvikling møter likevel store utfordringer knyttet til grensehindre, samt at politiske strategier, støtteordninger og virkemidler i stor grad kun tilrettelegges innenfor, og for, de respektive nasjonale feltene.</p> <p>For å styrke markedsutviklingen og utnytte potensialet i det samiske kunst- og kulturfeltet, mener utvalget at det bør opprettes et nordisk samarbeidsorgan som kan arbeide for tilrettelegging, finansieringsmodeller, eksport og kunnskapsutvikling.</p>
Tiltak	<p>Kulturrådet initierer et samarbeidsorgan mellom de nordiske kulturrådene, Taïke (The Arts Promotion Centre Finland) og Sametingene med målsetningen å styrke markedsutviklingen og posisjonen for det samiske kunst- og kulturfeltet.</p> <p>Konkrete oppgaver for samarbeidsorganet vil blant annet være å:</p> <ol style="list-style-type: none"> 01. Utarbeide en ny strategi for en bedre tilrettelegging av markedsmulighetene, inkludert å se på muligheten for å etablere et nordisk eksportkontor for samisk kunst og kultur. 02. Evaluere hvordan samisk kunst og kultur finansieres i Norden i dag, og foreslå en ny finansieringsmodell som anerkjenner det samiske feltets grenseoverskridende natur og hvordan dette bidrar til et styrket inntektsgrunnlag og bredt marked. 03. Utarbeide en plan for mer kunnskapsutvikling innenfor det samiske kunst- og kulturfeltet.

Det samiske feltets grenseoverskridende natur

Det samiske feltet jobber og lever naturlig grenseoverskridende som ett felt på tvers av fire landegrenser, og opp mot globale urfolksnettverk. Det samiske feltets grenseoverskridende natur er et premiss og en grunnleggende kvalitet som også er av avgjørende betydning for det samiske kunst- og kulturfeltets inntektsgrunnlag og marked.

Da landegrensene stengte under koronapandemien, mistet samiske kunstnere, kulturarbeidere, festivaler og kulturinstitusjoner store deler av sitt inntektsgrunnlag og nedslagsfelt⁴⁸. Dette understreker viktigheten av at politikken

⁴⁸ Se blant annet Samerådets undersøkelse fra det samiske kunst- og kulturfeltet 2021, <https://www.saamicouncil.net/news-archive/kultur-spmi-i-tider-med-covid-19>

og virkemidlene anerkjenner og tar hensyn til at den samiske kunsten og kulturen er grenseoverskridende i sin natur.

Markedsmuligheter og nedslagsfelt er større og styrket når feltet sees som grenseoverskridende. Men selv om markedsetterspørselen oppleves som økende, møter samisk kulturnærings markedsutvikling likevel store utfordringer knyttet til grensehindringer. Det er også utfordringer knyttet til at politiske strategier, støtteordninger og virkemidler i stor grad kun tilrettelegges innenfor, og for, de respektive nasjonale feltene. De politiske virkemidlene er også ulike innenfor de respektive nasjonalgrensene, noe som igjen fører til ulike muligheter for blant annet arbeidsvilkår og støtteordninger for samiske kulturaktører.

Siden en betydelig del av institusjonene og de organiserte aktørene på kunst- og kulturfeltet i Sápmi befinner seg i Norge, er det samiske feltets inntjening på kunst- og kulturfeltet også av økonomisk betydning for det samlede feltet i Norge. Det må derfor tilrettelegges for like premisser for utvikling av det samiske kunst- og kulturfeltet i Norge og Norden som for de nasjonale, med utgangspunkt i det samiske feltets egne premisser og med en anerkjennelse av feltets grenseoverskridende natur.

Det følger av dette at Kulturdepartementet og andre relevante departementer må tilrettelegge for at samiske og nasjonale kulturinstitusjoner i sitt arbeid med og opp mot det samiske folket skal kunne jobbe strategisk over grensene i hele Sápmi for en mer effektiv organisering av institusjonene.

▸ Måret Ánne Sara er en samisk kunstner som bor og arbeider i Kautokeino. Her avbildet foran verket Pile o' Sápmi, på Documenta 2014. Foto Matti Aikio.

En målrettet og nasjonalt initiert innsats

For å oppnå målet om å utnytte markeds- og inntjeningspotensialet i det samiske feltets grenseoverskridende natur, og dermed styrke det samiske kunst- og kulturfeltet etter feltets egne premisser, samt å befeste anerkjennelsen av det samiske feltet som et felt med unike iboende muligheter, trengs det en målrettet

og nasjonalt initiert innsats. Det ubrukte potensialet i markedet kan utløses ved en tilrettelegging av politiske strategier, innovasjon og virkemidler som er tilpasset feltets premisser og praksis.

Samisk-nordisk samarbeidsorgan

Det bør opprettes et samisk-nordisk samarbeidsorgan mellom de nordiske kulturrådene, Taike⁴⁹, Sametingene og andre interessenter. Samarbeidsorganet skal bidra til å styrke det samiske feltet på feltets premisser, styrke feltets kunstneriske frihet og selvbestemmelse og bidra til like premisser for det samiske feltets utvikling som for de nasjonale feltene for øvrig. Dette vil også bidra til å styrke feltets økonomiske utvikling.

Samarbeidsorganet bør ha som en prioritert oppgave å utarbeide en ny strategi for bedre tilrettelegging av markedsmulighetene i Norden og internasjonalt, og arbeide koordinert og målrettet for tilrettelegging, finansieringsmodeller, eksport og kunnskapsutvikling.

Internasjonalt

Internasjonalt er det stor interesse for samisk og urfolks kunst og kultur. Samisk samtidskunst, film, musikk og design spesielt opplever en stor internasjonal markedsetterspørsel. Med et grenseoverskridende nedslagsfelt, sterke globale urfolksnettverk og stor internasjonal etterspørsel burde det meste ligge til rette for en god og bærekraftig økonomisk utvikling for samisk kulturnæring.

Samisk kulturnærings markedsutvikling møter likevel store utfordringer knyttet til grensehindre, samt at nasjonale kulturpolitiske strategier, kunnskapsutvikling, støtteordninger og virkemidler ikke treffer samisk kulturnæring på en god nok måte. Dette hindrer feltets utviklingspotensial. De ulike kulturpolitiske virkemidlene tilrettelegges i tillegg ulikt over grensene, noe som fører til ulike muligheter for blant annet markedstilgang, støtteordninger og arbeidsvilkår for samiske kulturaktører.

For å kunne utnytte det store potensialet i internasjonal interesse for samisk kunst og kultur, bør det opprettes et nordisk eksportkontor for samisk kunst og kultur, initiert av det samisk-nordiske samarbeidsorganet (se også innspill 3, s. 30). Det bør også oppfordres til og tilrettelegges for aktiviteter og tiltak inspirert av arbeidsmetodikken utarbeidet gjennom samarbeidet mellom Office for Contemporary Art Norway (OCA) og samiske kunstnere og institusjoner, et samarbeid som blant annet har resultert i at den nordiske paviljongen på Venezia-biennalen i 2022 vil være viet samisk kunst.

↘ ISAK på festivalen Riddu Riđđu 2019. Foto: Ørjan Bertelsen.

49 <https://www.taike.fi/en/frontpage>

» *Samiske kunstnere på kunstbiennalen i Venezia 2022*

Office for Contemporary Art Norway (OCA)¹ støtter både kunstnere basert i Norge og Sápmi. Under Katya García-Antóns ledelse har OCA lansert et dypt engasjement med nordområdene, og snur konvensjonell tekning på hodet for å se denne regionen og urlandet Sápmi som et vippepunkt for aktuelle saker innen kunst, slik som klimautfordringer og spørsmål om sosial rettferdighet. OCAs program arbeider for å skape kreative allianser som bryter ned en fortid og nåtid preget av kolonialisme og kanoniske tendenser, inkludert det som finnes innenfor OCAs egne institusjonelle strukturer, for slik å se for seg nye måter å være og gjøre ting på i fremtiden.

Som en av oppdragsgiverne for den nordiske paviljongen på Venezia-biennalen, produserer OCA prosjektet for paviljongen i 2022. Den nordiske paviljongen har siden ferdigstillelsen i 1962 vært et rom for samarbeid mellom de tre nasjonene Finland, Norge og Sverige. Utstillingene i den nordiske paviljongen er et felles prosjekt mellom Moderna Museet i Sverige, Kiasma i Finland og Office for Contemporary Art Norway. Institusjonene bytter på å produsere utstillingene i den nordiske paviljongen. På den 59. kunstbiennalen i Venezia 2022 skal de samiske kunstnerne Pauliina Feodoroff, Máret Ánne Sara og Anders Sunna representere sitt samiske hjemland, Sápmi, og forvandler dermed den nordiske paviljongen til den samiske paviljongen. Dette er et historisk øyeblikk – for første gang blir utelukkende samiske kunstnere presentert i en nasjonal paviljong på Venezia-biennalen, og for første gang blir samene anerkjent som en nasjon i en paviljong som bærer deres navn².

1 <https://www.oca.no/about/>

2 Se mer om OCAs arbeid med det samiske på <https://www.oca.no/venice-biennale/venice-biennale-2022-20220423/?lang=no> og <https://www.oca.no/about/acknowledgement/>

For en film om samarbeidet mellom OCA og samiske kunstnere og institusjoner, se blant annet her: <https://www.kulturradet.no/mangfold/vis/-/ny-aera-for-samarbeid-om-samisk-kunst> / <https://www.youtube.com/watch?v=vb47RDWn2Sc&t=1s>

Finansiering og kunnskapsbehov

Det samisk-nordiske samarbeidsorganet må undersøke og evaluere hvordan samisk kunst og kultur finansieres i Norden i dag, og det må utarbeides en ny finansierings- og tilskuddsordningsmodell som bidrar til økt samarbeid, mobilitet og kunstnerisk produksjon i Sápmi på tvers av nasjonale landegrensener, og med andre urfolk.

Utvalget foreslår at samarbeidsorganet skal se på mulighetene for å samkoordinere strategien for de samiske kulturinstitusjonene slik at man bedre kan tilrettelegge for at kulturinstitusjonene kan jobbe og samarbeide strategisk over grensene i Sápmi. At samiske kulturinstitusjoner i dag jobber grenseoverskridende, men med uttalte oppdrag kun innenfor sine landegrensener, begrenser deres virke for hele det samiske kunst- og kulturfeltet.

Det bør også tilrettelegges for at nasjonale kulturinstitusjoner i sitt arbeid med og opp mot det samiske folket skal kunne jobbe strategisk over grensene i hele Sápmi. En grenseoverskridende tilrettelegging for kulturinstitusjonene i Norden styrker nedslagsfeltet og økonomien for feltene som helhet.

Det er også behov for å styrke kunnskapsgrunnlaget. Det er i dag svært lite forskning eller kunnskapsinnhenting som kan bidra til en strategisk politisk styrking av feltet. Samarbeidsutvalget bør derfor også utarbeide en langsiktig plan for kunnskapsproduksjon og strategisk bruk av denne kunnskapen.

En grenseoverskridende kulturpolitisk tilrettelegging vil bety en styrket økonomisk utvikling for det samiske feltet, og dermed for det økonomiske kretsløpet for kunst- og kulturfeltet i Norge. Men også de øvrige nordiske feltene har noe å tjene på en slik grenseoverskridende utvikling som åpner opp for større salg og eksport over grensene.

» *Styrking av urfolksfeltet i Canada*

Det fins flere gode eksempler internasjonalt på hvordan nasjonalstater har styrket urfolks selvbestemmelse og rammer for utvikling og innovasjon på kunst- og kulturfeltet.

Canada Council for the Arts har i en årrekke jobbet målrettet for å styrke urfolksfeltet. Canada Council for the Arts har blant annet opprettet en egen urfolksseksjon med urfolk i administrasjonen, og øremerket betydelige midler til urfolks kunst- og kulturformål. De har også nylig igangsatt et forskningsprosjekt på urfolks fagfelleevaluering. De har tilrettelagt for programmer som skal bidra til samarbeid, utveksling, produksjon og mobilitet mellom egne og andre urfolk. Canada Council for the Arts har også i sine strategiske dokumenter implementert en grunnleggende anerkjennelse av urfolkene¹, og jobber strategisk for å styrke urfolkenes selvbestemmelse og kunstneriske frihet i feltet².

1 <https://canadacouncil.ca/spotlight/2021/04/2021-26-strategic-plan>

2 Se mer om Canada Council for the Arts' arbeid med urfolksfeltet her: <https://canadacouncil.ca/commitments/indigenous>

Kompetanse

Innspill 11: Økt markedsorientert kompetanse

Mål	Økt markedsorientert og forretningsmessig kompetanse i institusjonene, som kan bidra til å styrke inntektsgrunnlaget basert på potensialet i hver enkelt institusjon.
Bakgrunn	<p>Institusjonsfeltet må utvikle, eller innhente, den nødvendige og riktige kommersielle kompetansen for å styrke inntektsgrunnlaget basert på potensialet i hver enkelt institusjon. For å lykkes med dette må institusjonene gjennomføre strategiske prioriteringer for programmering, produkter, salg og markedsføring.</p> <p>Utvalget peker på at for å lykkes med slike satsinger, må det legges til rette for nye arenaer for, og kompetanse i, digitale muligheter, forretningskompetanse og kommersiell utvikling. Tiltak og satsinger som kan trene ansatte, ledere, organisasjoner og institusjoner til å styrke sin forretningsteft, kommersielle forståelse og nytenkning bør prioriteres. Slike initiativ bør skje på tvers av samarbeidspartnere, arenaer, sektorer og geografi, med mål om at et kompetanseløft kommer hele sektoren til gode.</p>
Tiltak	<ol style="list-style-type: none"> 01. Tilgang til utviklingsmidler for å møte et bredt og foranderlig kompetansebehov blant institusjonene, særlig innen publikums- og markedsinnsikt, samt digitale muligheter 02. Tilgang til økt kompetanse i markeds- og inntjeningspotensialet i det digitale (markedsføring, publikumsadferd, sosiale medier, smart-teknologi, datafangst) 03. Økt kompetanse i og nye arenaer for samarbeid, innenfor forretningsdrift, kommersiell utvikling og innovative samarbeid på tvers av kunst- og kulturfeltet 04. Inkubator for forretningsutvikling, spesialisert for kunst- og kulturfeltet

Økt kommersiell kompetanse i kulturinstitusjonene handler ikke bare om å tilføre forretnings- og markedsressurser, men om å tilrettelegge for at institusjonene kan utvikle et godt samspill mellom markedskunnskap, bransjekunnskap og innovasjonskunnskap, uavhengig av geografisk plassering og størrelse på institusjonen, og basert på potensialet i hver enkelt institusjon. Institusjonene må gjennomføre strategiske prioriteringer for programmering, produkter, salg og markedsføring, og det må legges til rette for nye arenaer for, og kompetanse i, digitale muligheter, forretningskompetanse og kommersiell utvikling.

Utvalget foreslår å prioritere tiltak og satsinger, arenaer og programmer som kan trene ansatte, ledere, organisasjoner og institusjoner til å styrke sin forretningsteft, kommersielle forståelse og nytenkning. Slike initiativ bør skje på tvers av samarbeidspartnere, arenaer, sektorer og geografi. Det bør være et mål at institusjonene kontinuerlig skal dele erfaringer og beste praksis, slik at et kompetanseløft kommer hele sektoren til gode.

Utviklingsmidler og digital kompetanse

Utvalget er kjent med at det gjennom Kulturrådets Utviklingsprogram

for institusjoner⁵⁰ er avdekket et stort behov for innovasjons- og utviklingsmidler for å teste ut nye modeller for et styrket inntektsgrunnlag, økt salg og nye publikumssegmenter, både hos de større sentraliserte institusjonene og hos mange av de mindre institusjonene. Utvalget mener at det må satses tyngre på denne type utviklingsmidler, da de ikke bare lar institusjoner teste nye modeller, men lar institusjonene avdekke hvor kompetansen faktisk mangler, og begynne å imøtekomme sine kompetansebehov.

Utvalget ønsker å peke på at et kompetanseløft hos sektoren krever at den enkelte institusjon har bevissthet om sitt eget potensial og tilgang til ressurser for å utvikle egen organisasjon i riktig strategisk retning. Et slikt kompetanseløft innebærer blant annet å ha ansatte i institusjonene som har spisskompetanse på kommersiell drift, inkludert servering, butikk, mersalg, billettsalg med mer. Den nødvendige kompetansen for å styrke inntektsgrunnlaget vil avhenge av den enkelte institusjons størrelse, ressurser, sammensetning m.m., og tiltak for kompetanseheving må derfor ta utgangspunkt i utviklingsbehovene utpekt av institusjonene selv. Utvalget peker på at en slik investering vil kunne bidra til økt og målbar verdiskapning på institusjonsfeltet (gjennom f.eks. samfunnsverdianalyser, se innspill 1).

↘ En besøkende på Drammens museum. Foto: Marta Anna Løvberg

Institusjonens ledelse må kunne ha mulighet til å tilrettelegge for tilføring og utvikling av bred og riktig kompetanse på ansattensiden. Det krever tilgang til virkemidler i form av erfaringsutveksling, samt utviklings- og omstillingsmidler. Det krever også i mange tilfeller gode samarbeid og tilgang til nettverk med andre virksomheter som besitter riktig kompetanse, og gjerne innovative løsninger på tvers av bransjer og geografi.

I mars i år (26. mars 2021), ble Museumsmeldingen lagt frem: «Musea i samfunnet – Tillit, ting og tid»⁵¹. Museumsmeldingen tar for seg en rekke viktige utviklingstrekk på museumsfeltet spesielt, herunder digital tilgjengeliggjøring og kompetanse, digitale handlingsrom og digital formidling:

50 <https://www.kulturradet.no/stotteordning/-/vis/utviklingsprogram-for-kulturinstitusjoner>

51 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-23-20202021/id2840027/?ch=1>

«Den digitale utviklinga vil også framover prega museumskvardagen og krevja auka digital forståing og kompetanse i museumsorganisasjonane.

Den teknologiske utviklinga fordrar gode løysingar for raskt å kunna tilpassa seg nye forventningar.^{52»}

Som beskrevet i innspill 6, tror utvalget det kan ligge et potensial for å styrke institusjonenes inntektsgrunnlag i å tilføre kunst- og kulturfeltet økt kompetanse innenfor de spesifikke mulighetene som ligger i det digitale. Økt digital tilstedeværelse og digital kompetanse i institusjonene gir muligheter innenfor markedsføring og kommunikasjon, kunnskapsinnhenting knyttet til målgruppedadferd, sosiale medier, smartteknologi, datafangst med mer.

Utvalget mener også det bør være et mål at institusjonene kontinuerlig skal dele erfaringer og beste praksis, slik at et kompetanseløft kommer hele sektoren til gode.

Inkubator for forretningsutvikling, spesialisert for kunst- og kulturfeltet
Utvalget har drøftet behovet for å etablere en spesialisert inkubator som kan øke forretningskompetansen og den kommersielle tilnærmingen i kunst- og kulturfeltet. En slik inkubator kan hente elementer, kunnskap og inspirasjon fra startup-verdenen og fra internasjonale satsinger.

Utvalget ønsker å peke på muligheter en inkubator-satsing kunne bidratt til, som per i dag ikke ligger innenfor noen organisasjoner eller innenfor virkemiddelapparatets mandat. Dette inkluderer:

- Utvikle egne arenaer for introduksjon til nye konsepter, kommersialisering og nye forretningsområder for kunst og kultur (for eksempel NFT (Non-Fungible Tokens)⁵³ og digital kunst gjennom blockchain)
- Løfte viktigheten av økt samarbeid og kompetanseheving i kunst- og kulturfeltet knyttet til kultursponsing
- Invitere nasjonale og internasjonale utradisjonelle aktører inn for å skape innovative møtepunkter og samtaler, digitalt, hybrid og/eller fysisk
- Legge til rette for møteplasser hvor sektorovergrepene investeringer og tiltak drøftes og løftes, for eksempel finansiering på tvers av sektorer og gjennom privat-offentlig samarbeid (se også innspill 7 om nyskapende møteplasser)
- Hente frem internasjonale satsinger som kan inspirere til utvikling, f.eks. kartlegge nye finansielle instrumenter som Social Impact Bonds⁵⁴, og teste modeller innenfor Endowed Professorships⁵⁵ hvor man kobler academia med næringsliv gjennom forskning

52 Meld. St. 23, «Musea i samfunnet», s. 41.

53 <https://www.forbes.com/advisor/investing/nft-non-fungible-token/>

54 <https://www.oecd.org/cfe/leed/UnderstandingSIBsLux-WorkingPaper.pdf>

55 <https://www.bi.edu/research/endowed-professorships/>

Innspill 12: Økt innsikt om publikum og andre brukere

Mål	Sikre at kulturinstitusjonene har nok ressurser og kompetanse til å bygge opp solid innsikt i publikum, eksisterende og potensielle, samt andre brukere og ikke-brukere. Økt kunnskap vil være av avgjørende betydning som grunnlag for strategiske valg og prioriteringer for programmering, produkter, salg og markedsføring. Potensialet ligger i å definere ut nye og bredere publikumsgrupper.
Bakgrunn	<p>Langsiktig innsiktsdrevet målgruppearbeid krever dedikerte, konstante ressurser. Det koster atskillig mer å skaffe nye kunder enn å skape gjenbesøk fra eksisterende. Eksisterende publikum har også større sannsynlighet for å prøve nye tilbud og produkter.</p> <p>Samtidig er det behov for å jobbe målgruppeorientert og innsiktsdrevet med det formål å utvikle nye kundegrupper og segmenter. Det er et sterkt behov for publikums- og markedsundersøkelser for bedre å forstå hvor det ligger potensial, samt hvilke forventninger og behov de ulike segmentene har til kunst- og kulturtilbudet.</p>
Tiltak	<ol style="list-style-type: none"> 01. Innhente data om publikum og andre brukeres adferd og preferanser som muliggjør mer effektive beslutninger og prosesser i organisasjonene, gjennom for eksempel det samkjørte analyseverktøyet Kulturmonitor. 02. Økt kompetanse på hvordan publikumsinnsikt gir verdi, da verdien av kundedata først kommer når innsikten tas i bruk, for eksempel for å sikre gjenbesøk og mersalg. 03. Utvalget anbefaler at analyseverktøyet Kulturmonitor videreføres på permanent basis med offentlig finansiering.

Innsikt og målgruppearbeid

Tilbakemeldinger og innsikt fra publikum og andre brukere er uvurderlig. Den gir muligheten til å skape en mer kundesentrisk opplevelse som kan øke kundelojaliteten og redusere frafall. Hvem er brukerne av kulturtilbudet, hvor ofte kommer de, hvilke nye brukere kommer til, hvem faller fra, og hvilke programmer engasjerer de ulike segmentene av publikum? Dette er blant spørsmålene som må besvares for å forstå hvordan kunst- og kulturinstitusjonene best kan tilpasse seg kundenes behov og skape mest mulig verdi.

Kulturinstitusjonene har i dag for dårlig innsikt i hvem som deltar og hva som motiverer for deltakelse på ulike kunst- og kulturtilbud i ulike grupper. Tradisjonelt har man sett på publikum og marked som en helhet, noe som blant annet kan føre til upresise markedsanalyser. Ettersom befolkningen består av unike individer, kan man fort ende med å ikke være tilpasset noen hvis man tar utgangspunkt i at alle individer oppfører seg som gjennomsnittet, noe de sjelden gjør.

Økt innsikt i kunst- og kulturfeltets brukere og ikke-brukere og deres preferanser og atferd vil gjøre institusjonene i stand til å ta bedre beslutninger, og til å tilpasse markedsføring og tilbud til de ulike identifiserte gruppene som er ønskede målgrupper. Slik økt kompetanse på hvordan publikumsinnsikt gir verdi er av

avgjørende betydning, siden verdien av kundedata først kommer når innsikten tas i bruk – for eksempel for å sikre gjenbesøk og mersalg ved blant annet medlemskap, kjøp av kataloger og program, gaver, produkter fra butikk, servering m.m.

Det er et sterkt behov for publikums- og markedsundersøkelser for bedre å forstå hvor det ligger potensial, samt hvilke forventninger og behov de ulike segmentene har til kunst- og kulturtilbudet. Samtidig krever langsiktig innsiktsdrevet målgruppearbeid dedikerte, konstante ressurser. Det koster atskillig mer å skaffe nye kunder enn å skape gjenbesøk fra eksisterende. Eksisterende publikum har også større sannsynlighet for å prøve nye tilbud og produkter.

Analyseverktøyet Kulturmonitor

Norsk publikumsutvikling (NPU) arbeider for tiden med analyseverktøyet Kulturmonitor, som inngår i undersøkelsen NPU Monitor 2021⁵⁶. Kulturmonitor har som formål å utvikle en nasjonal analysetjeneste som kan gi et bedre beslutningsgrunnlag for publikumsutvikling og forretningsutvikling i norsk kunst- og kultursektor.

➤ *Formålet med Kulturmonitor*

For oppdragsgivere og sponsorer:

- Gi oppdragsgivere årlig rapport på hvor mange og hvem som har glede av tilskuddene/gavene
- Tilby nasjonalt, regionalt og bransjemessig sammenlikningsgrunnlag

For aktørene:

- Gi aktørene løpende innsikt i utviklingen av eget publikum, og sammenlikningsgrunnlag i forhold til andre institusjoner til en rimelig pris, slik at hele feltet kan løftes kunnskapsmessig – ikke bare de som har store budsjetter

Samhandling i feltet:

- Skape grunnlag for samhandling mellom kulturinstitusjoner om program og markedsføring tilpasset strategisk viktige målgrupper som ikke deltar. Med særlig fokus på deltakelse blant ungdom, unge voksne og personer med innvandringsbakgrunn

Målgruppen for dette fremtidige analyseverktøyet er kunst- og kulturinstitusjonene. Verktøyet skal brukes til å få innsikt både i brukere og ikke-brukere av ulike kunst- og kulturtilbud, og skal kunne benyttes i arbeidet for et mer inkluderende kulturliv.

En fremtidig, permanent Kulturmonitor vil sette institusjonene bedre i stand til å skaffe seg nødvendig innsikt i målgrupper og brukere, økt mangfold og digitalisering. Den vil også effektivisere og standardisere innsiktsarbeidet hos ulike institusjoner, slik at man unngår at alle må gjøre den samme jobben. Slik kan det også sikres at det

56 <https://norskpublikumsutvikling.no/prosjekt/np-monitor-2021>

kan fremskaffes jevnlige, sammenlignbare tall mellom aktører og regioner, noe som

også vil gjøre rapporteringen til KUD/Kulturrådet, fylker og kommuner mer pålitelig og effektiv. Dette er et arbeid som vil komme alle kunst- og kulturinstitusjoner i Norge og deres eksisterende og potensielle nye besøkende til gode.

Arbeidet med analyseverktøy som Kulturmonitor er et kostbart og ressurskrevende arbeid som krever dedikerte og konstante ressurser. NPU Monitor gjennomføres

i dag av Norsk publikumsutvikling og dets medlemmer, i samarbeid med WolfBrown, Kulturrådet, Norsk filminstitutt, Norsk teater- og orkesterforening og Spekter.

↘ Østfoldmuseene.

Foto: Marta Anna Løvberg

Utvalget anbefaler at Kulturmonitor videreføres på permanent basis med offentlig finansiering.

↘ *Hvordan Kulturmonitor skal fungere*

- Kulturmonitor skal samle og analysere brukeradferd, besøksmønster, demografi og psykometrikk innenfor hva som er mulig i henhold til EUs GDPR-forordning og norske lover for personvern
- Kundedata skal samles automatisk via API-er fra billettsystemer og digital adferd, koblet mot data fra spørreundersøkelser
- Sammenstilling av data skal gi svar på ofte stilte spørsmål på en intuitiv måte for brukerne
- Data skal fremvises på tilpassede "dashboard" for institusjonene, og gi dem innsikt i atferdsmønstrene til både brukere og ikke-brukere, samt muliggjøre rapportering av hvilken påvirkning ulike typer kulturopplevelser har på publikum
- For oppdragsgivere skal det gis tilgang til å hente ut rapporter på aggregert nivå

